

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียน เกี่ยวกับ กฎระเบียบข้อบังคับสำหรับคนขับรถแท็กซี่ ผู้วิจัย ได้ทำการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 9 ขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษานอกระบบโรงเรียน
 - 1.1 ความหมายและประเภทของการศึกษานอกระบบ
 - 1.2 ความต้องการในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
2. หลักสูตรโปรแกรมและการพัฒนาโปรแกรม
 - 2.1 ความหมายของการพัฒนาโปรแกรม
 - 2.2 ความหมายและความแตกต่าง ของคำว่า โปรแกรม กับ โครงการ
 - 2.3 ความสอดคล้องและรูปแบบการพัฒนาโปรแกรม
 - 2.4 รูปแบบการพัฒนาโปรแกรม
3. แนวความคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบในการพัฒนาโปรแกรม
 - 3.1 แนวความคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบในการพัฒนาโปรแกรมของBoyle(1981)
 - 3.2 แนวความคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบในการพัฒนาโปรแกรมของCaffarella 1994
 - 3.3 แนวความคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบในการพัฒนาโปรแกรมของKnowes(1997)
 - 3.4 แนวความคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบในการพัฒนาโปรแกรมของ Tyler(1996)
 - 3.5 แนวความคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบในการพัฒนาโปรแกรมของMclaughlin 1981
4. ทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่
 - 4.1 ความหมายของทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่
 - 4.2 การเรียนรู้ผู้ใหญ่ของ Knowles(1997)
 - 4.3 วิธีการสอนผู้ใหญ่
5. เทคนิคการสอนที่ใช้ในโปรแกรม การศึกษานอกระบบ
6. ความหมายและประวัติการเกิดรถแท็กซี่
7. กฎระเบียบข้อบังคับ ที่คนขับรถแท็กซี่ควรทราบ
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 ความหมายและประเภทของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ในการนิยามการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีนิยามการศึกษานอกระบบโรงเรียน รวมเข้ากับการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น นิยามของ J .R. Sheffied และนิยาม W. Steen Mc. Call (อ้างถึงใน อรรถนพ พงษ์สวาท : ม.ป.ป. : 84) ที่กล่าวถึงการเรียนรู้จากพ่อแม่ จากที่ทำงาน จากประสบการณ์จริง จากเพื่อน การฝึกงาน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งหมดที่เกิดขึ้นนอกระบบโรงเรียน

นิยามของการศึกษานอกระบบโรงเรียน น่าจะแยกออกจากการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น การนิยามของโกวิท วรพิพัฒน์ (อ้างถึงใน ศุภร ศรีแสน, 2521) ปฐุม นิคมานนท์ (2522) Phillip H. COOMBS (1974) David Kline และ Thomas Keehn (1973) Paul Chang และนิยามของ Cole S. Brembeck และ Timothy J. Tomson (1973) ที่มีความหมายการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่จัดขึ้นโดยเฉพาะนอกเหนือ จากการเรียนตามปกติ ในระบบโรงเรียน กิจกรรมดังกล่าวอาจจะเป็นกิจกรรมเฉพาะหรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่น เพื่อตอบสนองความต้องการและปัญหาของบุคคล กลุ่มบุคคลหรือ ชุมชน ดังนั้น การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงน่าจะหมายถึง

" กิจกรรม หรือโปรแกรมที่สถาบันต่าง ๆ ในสังคมจัดขึ้น โดยมีเจตนาและมีความมุ่งหมายที่จะจัดกิจกรรมทางการศึกษาให้แก่ประชาชน ที่สามารถกำหนดได้ว่าเป็นใคร ผู้เรียน หรือผู้รับบริการเองมีเจตนาหรือวัตถุประสงค์ที่จะเรียนรู้และรับประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวเอง หรือการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มและในชุมชน กิจกรรมดังกล่าวจัดให้แก่ประชากรทุกเพศ ทุกวัย ทุกชุมชน และทุกระดับการศึกษา เพื่อให้บุคคล กลุ่มบุคคล หรือชุมชนมีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดี โดยใช้ระยะเวลาสั้น หลักสูตร ยืดหยุ่น ตอบสนองความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน สามารถแก้ปัญหาของกลุ่มชุมชนได้ "

ประเภทของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การศึกษานอกระบบโรงเรียนสามารถจำแนกตามเกณฑ์ 5 ประการ ดังต่อไปนี้ คือ

1. การจำแนกตามลักษณะของผู้รับบริการ (Clients)
2. การจำแนกตามเนื้อหาสาระ (Content)
3. การจำแนกตามวิธีการเรียนการสอน (Instructional Methods)

4. การจำแนกตามปรัชญา แนวความคิด วัตถุประสงค์ (Philosophy, Concepts, Objectives)

5. การจำแนกตามชุมชน พื้นที่ (Community or Area)

การจำแนกตามลักษณะของผู้รับบริการ (Clients)

รับบริการจำแนกการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามลักษณะของกลุ่มผู้รับบริการเป็นการจำแนกที่นิยมใช้กันมากที่สุด เช่น การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ (Senior Citizen's Education) การศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมสถานภาพสตรี (Women's Status Promotion) การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กเร่ร่อน (Non-Formal Education for Street Children) การศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education) การฝึกอบรมผู้นำเยาวชนในหมู่บ้าน (Training of Youth Leaders in the Villages) ในการจำแนกการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามลักษณะของผู้รับบริการ สามารถจำแนกออกเป็น 5 กลุ่มย่อย คือ

1. ตามวัย (Age) เช่น เป็นเด็กเล็ก เด็กในโรงเรียนก่อนเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ เยาวชน ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ ผู้ใช้แรงงาน ฯลฯ
2. ตามอาชีพ (Occupation) เช่น เป็นผู้ใช้แรงงาน เป็นเกษตรกร เป็นชาวประมง เป็นพนักงานบริษัทเอกชน เป็นข้าราชการ ฯลฯ
3. ตามความสนใจ (Interest) เช่น ผู้เรียนที่สนใจเรื่องการศึกษา สนใจอาชีพเสริม สนใจศิลปวัฒนธรรม สนใจปัญหาบ้านเมือง ฯลฯ
4. ตามเพศ (Sex) เช่น สตรีที่สนใจเรื่องการดูแลสุขภาพในวัยทอง บุรุษและสตรีที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับเพศศึกษา
5. ตามชาติพันธุ์ (Ethnic) เช่น เป็นชนกลุ่มน้อยหรือชนพื้นเมือง ฯลฯ

การจำแนกตามเนื้อหาสาระ (Content)

การจำแนกการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้เกณฑ์การจำแนกตามเนื้อหาสาระหรือวิชาการเป็นอีกวิธีหนึ่งที่แบ่งประเภทของการศึกษานอกระบบโรงเรียน เช่น การศึกษาสายสามัญ อันประกอบด้วยวิชาต่างๆ การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษาเรื่องเพศศึกษา การศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณวัตถุ การศึกษาเพื่อป้องกันยาเสพติดในชุมชน การศึกษาด้านสุขภาพอนามัยของผู้สูงอายุ ฯลฯ

การจำแนกตามวิธีการเรียนการสอน (Instructional Methods)

การศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่จำแนกโดยใช้เกณฑ์วิธีการเรียน การสอน มีอาทิเช่น การศึกษาทางดาวเทียม การศึกษาทางดาวเทียม การศึกษาด้วยการเรียนในชั้นเรียน การเรียนทางไกล และด้วยตัวเอง ตามหลักสูตรการศึกษาสายสามัญของกรมการศึกษานอกโรงเรียน นอกจากนี้แล้ว การเรียนที่ใช้เครื่องอิเล็กทรอนิกส์ประเภทต่าง ๆ เป็นการศึกษาอกระบบโรงเรียนที่กำลังได้รับความสนใจมากในยุคข้อมูลข่าวสาร

การจำแนกตามปรัชญา แนวความคิด หรือวัตถุประสงค์ (Philosophy, Concepts, or Objectives)

การศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ได้รับความนิยมในนานาประเทศส่วนมากจะเป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่มีปรัชญา หรือแนวความคิดที่มีชื่อ เช่น โปรแกรมการสอนเรื่องการเรียนรู้เรื่องหนังสือโดยใช้แนวความคิดเรื่อง "มโนธรรมสำนึก" (Consciousness Raising) ของ Paulo Freire องค์การหมู่บ้าน Kilbutz และ Moshav ของประเทศอิสราเอล แนวความคิดเรื่อง "คิดเป็น" (Khit-Pen) ของประเทศไทย หรือ Saemaul Undong ของประเทศเกาหลี

การจำแนกตามชุมชนหรือพื้นที่ (Community and Areas)

การจำแนกการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้เกณฑ์ เรื่องชุมชน หรือพื้นที่ จะให้ความสำคัญสภาพแวดล้อม หรือบริบทของโปรแกรม เช่น การศึกษาหรือส่งเสริมอาชีพราษฎรที่อยู่ในบริเวณชายแดน การศึกษาหรือพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน แออัด ฯลฯ

การจำแนกประเภทของการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามเกณฑ์ 5 ข้อข้างต้นอาจจะมีการซ้ำซ้อนกัน เพราะหลายโปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนอาจถูกจัดอยู่หลายประเภท เช่น การศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทการศึกษาผู้ใหญ่ นอกจะเป็นการแบ่ง ตามลักษณะของผู้รับบริการแล้ว อาจจะมีเนื้อหาเป็นเรื่อง การสอนให้รู้หนังสือ อ่านออกเขียนได้ ใช้แนวความคิดเรื่องคิดเป็นและใช้ชุดวิชา เป็นวิธีการเรียนการสอนและจัดขึ้นในหมู่บ้านประมง

ความต้องการในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ความหมายของความต้องการ มนุษย์ ทุกคนล้วนมีความต้องการในชีวิต บางคนมีความต้องการคล้ายคลึงกัน บางคนมีความต้องการแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของการดำรงอยู่ และสถานภาพทางสังคม ความต้องการของมนุษย์เป็นเรื่องที่ซับซ้อนมาก มีนักวิจัยทางการศึกษาผู้ใหญ่หลายท่านได้พยายามศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราวความต้องการของมนุษย์ที่แท้จริง ในที่สุดพบว่ามนุษย์โดยทั่วไปนั้นมีความต้องการที่แท้จริงอยู่ 2 ประการ ประการแรก คือ ความต้องการที่จะปรับปรุงตนเองโดยวิธีการตามธรรมชาติ ประการที่สอง คือ ความต้องการที่จะรักษาภาวะการสมดุลทางธรรมชาติของมนุษย์บ่อยครั้งที่มักพบว่าความต้องการของคนนั้นมักถูกกำหนดโดยสังคม

สังคมกำหนดให้มนุษย์ที่อยู่ต่างฐานะกันมีความต้องการแตกต่างกัน และบุคคลโดยทั่วไปย่อมรู้ว่าตนเองต้องการอะไร ส่วนจะบรรลุถึงความต้องการของตนเองหรือไม่นั้นก็ขึ้นอยู่กับความพยายามและการปฏิบัติตนของแต่ละบุคคล คำว่า ความต้องการ มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

สุนทร โคตรบรรเทา (2530) ได้ให้คำนิยามความต้องการ เป็นความแตกต่างระหว่างผลลัพธ์ (Outcome) ที่เป็นจริงกับผลลัพธ์ ที่พึงประสงค์ หรือความต้องการ เป็นความแตกต่างระหว่างสถานภาพที่เป็นอยู่ กับสถานภาพที่ควรจะเป็น

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2525) ได้ให้ความหมายว่า เป็นสภาพที่ปรากฏระหว่างสิ่งที่เป็นอยู่ (What is) กับสิ่งที่จะให้เป็นไป (What should be) ซึ่งหมายถึง สภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน กับสิ่งที่คาดหวังในอนาคต และเราเรียกว่าเป็นความต้องการ

สุชา จันทร์โอม (2536) กล่าวว่าความต้องการ หมายถึง ความจำเป็นของอินทรีย์เพื่อการดำรงอยู่ของชีวิต ซึ่งเกี่ยวกับการเจริญเติบโต การสืบพันธุ์ การมีอนามัยดี และรวมถึง การให้สังคมยอมรับ

สุรพล อรุณรัตน์ (2528) ได้สรุปความหมายไว้ว่า ความต้องการ คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่จะบันดาลให้มีความเจริญเติบโตหรือพัฒนาการในทุก ๆ ส่วนที่ประกอบเป็นอินทรีย์ของตน ไม่ว่าจะ เป็นด้าน กายภาพ หรือจิตภาพ อารมณ์และสังคม ดังนั้น ความต้องการของมนุษย์ จึงถือว่าเป็นแรงขับที่สำคัญที่สุด ที่ทำให้เกิดการพัฒนามากขึ้น เป็นความขาดแคลนที่กระตุ้นให้บุคคลแต่ละคนแสวงหาและดำเนินวิธีการเพื่อสนองความต้องการนั้น

สุภัทตร์ พิบูลย์ (2535) กล่าวว่า ความต้องการ คือ เงื่อนไขความสอดคล้องระหว่างสภาพที่เป็นจริง ในปัจจุบัน กับสภาพที่ควรจะเป็น หรือสภาพที่จำเป็นต้องได้รับการตอบสนอง หรือดำเนินการแก้ไข

Legans (1964) กล่าวว่า ความต้องการ คือ ความแตกต่างกันระหว่างสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันกับสภาพที่จะเป็นไปในอนาคต สภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้น หมายถึง สภาพที่เป็นจริง และสภาพที่เป็นไปในอนาคต หมายถึง สภาพที่พึงประสงค์

Boyles and jahnans (1970) กล่าวถึง ความต้องการ ว่า คือ สภาพที่ปรากฏ ระหว่างสิ่งที่อยู่กับสิ่งที่จะให้เป็นไป

Macneil (1977) ได้ให้ความหมายของความต้องการ ว่า หมายถึง สภาพการที่มีความไม่สอดคล้องกัน ระหว่างพฤติกรรม หรือ เจตคติของผู้เรียนในสถานะที่ยอมรับ กับสถานะที่ได้จากการสังเกต

Murray (1938) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับ ความต้องการไว้ว่า ความต้องการเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและใช้แทนแรงผลักดันทำให้เกิดการกระทำ เกิดการรับรู้ ซึ่งบางครั้งจะถูกกระตุ้นโดยตรง

จากกระบวนการบางสิ่งบางอย่างภายในร่างกาย แต่บ่อยครั้งที่เกิดขึ้นจากแรงกดดันของสังคมภายนอก ความต้องการนี้บางครั้งจะมีพลัง บางครั้งจะอ่อนแรงลง

Sander (1938) ได้ให้ความหมายของความ ต้องการ และแบ่งความต้องการออกตามความรู้สึกของบุคคล โดยกล่าวว่า ความต้องการ คือ ช่องว่างระหว่างสถานการณ์ปัจจุบัน กับสถานการณ์ที่คิดว่า ในอนาคต และแบ่งความต้องการออกเป็น 2 ประเภท คือ ความต้องการที่รู้สึก (Felt needs) เช่น ความต้องการปัจจัยสี่ และความต้องการที่ไม่รู้สึก (Unfelt needs) เช่น ความต้องการที่จะเสริมสร้างบุคคล ให้มีสุขภาพอนามัยดี

สรุปได้ว่า ความต้องการ คือ ความแตกต่างระหว่างสถานการณ์ ในปัจจุบันที่เป็นอยู่ กับสถานการณ์ที่คาดหวังในอนาคต เป็นแรงขับที่สำคัญ ที่สุดที่ทำให้เกิดการพัฒนาด้านในตัวบุคคล

แนวคิดและทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับความต้องการ

ได้มีผู้ที่ศึกษาและให้แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องของความต้องการไว้หลายแนวคิด พอสรุปได้ดังนี้

ความต้องการของ Knowles (1971) แบ่งความต้องการออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ได้แก่ ความต้องการทางการเจริญเติบโต ความปลอดภัย ประสบการณ์ใหม่ ความสำเร็จ และเป็นที่ยอมรับ ของผู้อื่น

2. ความต้องการทางการศึกษา หมายถึง ความต้องการการเรียนรู้เพื่อให้ตนเอง สถาบัน หรือองค์กรดีขึ้น หรือเพื่อให้สังคมของเขาดีขึ้น ความต้องการชนิดนี้ เป็นช่องว่างระหว่างระดับสมรรถภาพของบุคคลในปัจจุบัน กับระดับสมรรถภาพที่สูงกว่า ตามสภาพโดยสรุปแล้ว ความต้องการทางด้านการศึกษา เป็นความแตกต่างระหว่างสภาพที่ตัวบุคคล ระดับความรู้ ความสามารถของบุคคลในปัจจุบัน กับความปรารถนาที่ต้องการให้มีขึ้นในอนาคต หรืออาจหมายถึงช่องว่างระหว่างระดับความรู้ความสามารถของบุคคลในปัจจุบัน กับความปรารถนาที่ยาก จะให้มีมากขึ้นในอนาคต

Maslow (1954) ได้แบ่งความต้องการโดยปกติของมนุษย์ทั่วไป ออกเป็น 5 ลำดับชั้นตอน ดังนี้

1. ความต้องการทางสรีระพื้นฐาน คือ ความต้องการที่จำเป็นสำหรับความอยู่รอดของชีวิตทางกายภาพ เช่น ความต้องการอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย

2. ความต้องการความปลอดภัยและความมั่นคง คือ ความต้องการที่จะมีกินมีใช้อย่างเพียงพอและตลอดไป มีที่อยู่อาศัยมั่นคงปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย และภัยธรรมชาติ เช่น มีงานทำ สม่ำเสมอรายได้เพียงพอ มีบ้าน มีรั้วรอบขอบชิด

3. ความต้องการความรัก ความเมตตา และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม คือความต้องการที่จะมีความนิยมชมชอบซึ่งกันและกัน อยากมีเพื่อนร่วมคิดร่วมทำงาน กันเป็นหมู่คณะ เช่นอยากให้มีบุคคลข้างเคียง มีความรักใคร่เอ็นดู อยากมีเพื่อนสนิทที่ไว้ใจได้ อยากร่วมทำงานกับผู้อื่นที่พึงพอใจ

4. ความต้องการเกียรติ และความเคารพตนเอง คือ ต้องการมีฐานะและบทบาทในสังคม อยากให้บุคคลอื่น ๆ นิยมชมชอบยกย่องสรรเสริญ

5. ความต้องการการประสบความสำเร็จด้วยตนเอง คือ ความต้องการที่จะใช้ความรู้ความสามารถตนเองทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่มุ่งหวังให้เกิดผลสำเร็จ

Coombs (1974) ได้กล่าวถึงความต้องการด้านการศึกษามนุษย์ โดยแบ่งดังนี้

1. ความต้องการในด้านการศึกษาระดับพื้นฐาน และเรื่อง ทั่วๆ ไป เช่น การเรียนรู้หนังสือ การอ่านออกเขียนได้ มีความเข้าใจอย่างง่าย ๆ ในเรื่องของวิทยาศาสตร์ และภาวะแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเอง เป็นต้น

2. ความต้องการในการศึกษาเพื่อปรับปรุงชีวิตครอบครัวให้ดีขึ้น เช่น ความรู้พื้นฐานทักษะ และทัศนคติพื้นฐาน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ ต่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น โดยเริ่มจากเรื่องสุขอนามัย โภชนาการ การจัดบ้าน การเลี้ยงดูเด็ก การซ่อมแซมบ้าน รักษาบ้านให้น่าอยู่ การวางแผนครอบครัว เป็นต้น

3. ความต้องการในการศึกษาเพื่อปรับปรุงชุมชนที่ตนอยู่อาศัย เช่น ความรู้เกี่ยวกับสถาบันการปกครอง ของท้องถิ่นและของประเทศรวมทั้งขบวนการต่าง ๆ ของการดำเนินการปกครอง ทั้งในระดับท้องถิ่น และในระดับชาติ โครงการพัฒนาชุมชน เป็นต้น

4. ความต้องการในการศึกษาด้านอาชีพ เช่น ความรู้ทักษะ เฉพาะซึ่งเกี่ยวข้องกับกิจกรรม ทางเศรษฐกิจ และที่เป็นประโยชน์ ในการดำรงชีพ เป็นต้น

สฤว์ฉนร์ วฒนวงศ์ (2525) อ่างแนวกคคดของ (Knowls) โดยแบ่งความต้องการของคนออกเป้น 2 ประเภท คคค

1. ความต้องการชั้นพื้นฐาน (Basic Need) ได้แก่

- 1.1 ความต้องการทางกายภาพ
- 1.2 ความต้องการในการเจริญงอกงาม
- 1.3 ความต้องการได้รับประสบการณ์ใหม่
- 1.4 ความต้องการด้านความรัก ความพอใจ
- 1.5 ความต้องการที่จะได้รับความมั่นคงปลอดภัย
- 1.6 ความต้องการที่จะได้รับการยอมรับ

2. ความต้องการด้านการศึกษา (Education Need) ซึ่งหมายถึงช่องว่างระดับความรู้ความสามารถของบุคคลในปัจจุบันกับความปรารถนาอยากจะมีอนาคต

จากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวข้องกับความต้องการดังกล่าวข้างต้น พบว่า ความต้องการสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1. ความต้องการด้านพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งเป็นความต้องการด้านการเจริญเติบโต ความปลอดภัย ความรัก ต้องการได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ ความสำเร็จ และต้องการเป็นที่ยอมรับ
2. ความต้องการด้านการศึกษา ซึ่งมีผลกระทบมาจากความต้องการด้านพื้นฐานของมนุษย์กับสภาพแวดล้อม ที่ทำให้คนเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองขาดและเกิดแรงผลักดันที่จะพัฒนาความสามารถของตนเอง

ตอนที่ 2 หลักสูตรโปรแกรม และการพัฒนาโปรแกรม

ในภาวะปัจจุบันที่โลกไร้พรมแดนและสิ่งแวดล้อมถูกใช้เพื่อการพัฒนาประเทศ ไปอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเกี่ยวกับประชากรและระบบทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ประชาชนในทุกสังคมมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (continuing and life-long education) โดยเฉพาะประชากรวัยที่จบการศึกษามัธยมศึกษาและอยู่นอกระบบโรงเรียน ไม่ว่าจะมีความรู้ เพศ หรือสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจเป็นอย่างไร การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและตลอดชีวิตที่ความจำเป็นเพื่อให้ประชาชนสามารถปรับตัวเองเข้ากับการเปลี่ยนแปลง สังคมไทยได้ตระหนักถึง ความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิตตั้งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่บัญญัติไว้อย่างชัดเจนในหมวดที่ 1 มาตราที่ 8 ในข้อที่ 1 ว่า การจัดการศึกษาให้ยึดหลักว่าเป็นการจัดการการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน และในข้อ 2 กล่าวว่า ในการจัดการศึกษานั้น ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

การศึกษานอกระบบโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นประเภท " การศึกษาผู้ใหญ่" " การศึกษาต่อเนื่อง" หรือ " การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน" มีแนวความคิดและหลักการพื้นฐานที่ไม่แตกต่างกัน เพราะให้ความสำคัญเรื่องของการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติ งานหรือการพัฒนาโปรแกรม

"การศึกษานอกระบบโรงเรียน" ในความหมายที่ครอบคลุมไปถึงการศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาต่อเนื่อง และการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน

ในช่วงเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่มีการส่งเสริมการพัฒนาประเทศกันอย่างกว้างขวาง การศึกษานอกระบบมีความก้าวหน้ามากในด้านวิชาการและด้านการปฏิบัติ และเพื่อให้ศาสตร์และการปฏิบัติงานด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น ประสบการณ์จากภาคปฏิบัติและการวิเคราะห์ทางวิชาการจะต้องผสมผสานกันเพื่อพัฒนาแนวความคิดและหลักการต่างๆ ให้ละเอียดลึกซึ้งและกว้างขวางขึ้นเกี่ยวกับขั้นตอนและกระบวนการพัฒนาโปรแกรม

ดังนั้น ในบทที่ 1 จึงขอเสนอ รายละเอียดเกี่ยวกับคำต่าง ๆ ที่มีความหมายและกรอบแนวความคิด เพื่อเป็นพื้นฐานในการตกลงเบื้องต้นก่อนที่จะกล่าวถึงเรื่องอื่นๆ ในอันดับแรกจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับ ความหมายของคำว่า "หลักสูตร" (curriculum) คำว่า "โปรแกรม" (program) และ "การพัฒนา โปรแกรม" (program development) ความหมายและความแตกต่างของคำว่า "โปรแกรม" (program) กับ "โครงการ" (project) ในตอนสุดท้าย จะขอทบทวนโดยสังเขปความหมายและ ประเภทของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

หลักสูตร โปรแกรม และการพัฒนาโปรแกรม (Curriculum Program and Program Development)

หลักสูตรและโปรแกรม (Curriculum Program)

ในการปฏิบัติงานทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเชิง การศึกษาในระบบโรงเรียน เช่น วิชาสายสามัญ หรือสายอาชีวศึกษา จะใช้คำว่า "หลักสูตร" ซึ่ง หมายความว่า การวางแผนทางการศึกษาซึ่งประกอบด้วยแผนรวมของการสอนทุกชั้นตอน เสาวนีย์ ลาวัลย์(2536) ได้ประมวลความหมายของหลักสูตรว่ามี 4 ลักษณะ คือ ลักษณะที่หนึ่ง หลักสูตรเป็นกระบวนวิชาหรือเนื้อหาสาระที่จัดให้แก่ผู้เรียน ลักษณะที่สอง หลักสูตรเป็นเรื่องของการประมวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จัดให้แก่ผู้เรียน และลักษณะที่สาม หลักสูตรคือแผนหรือ โครงการที่จัดให้แก่ผู้เรียนส่วนลักษณะสุดท้ายของหลักสูตรคือ เป็นจุดหมายปลายทางเกี่ยวกับ ลักษณะที่พึงประสงค์ หรือคาดหวังจะเกิดขึ้นกับผู้เรียนส่วน Patrick Boyle (1981) ได้กล่าวถึง หลักสูตรว่ามีความหมายไม่กว้างเท่าโปรแกรม

Boyle (1981) ให้ความหมายของโปรแกรม (program) ว่าหมายถึงผลรวมของความ ร่วมมือระหว่างนักศึกษานอกระบบโรงเรียนมืออาชีพ กับผู้เรียนในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ กิจกรรมดังกล่าว ได้แก่การวิเคราะห์ ความต้องการ การวางแผนการเรียนการสอน การ ประชาสัมพันธ์ การประเมินผลและการรายงานผล

Boone (1992) ได้ให้ความหมายของโปรแกรมที่ใกล้เคียงกับ Boyle แต่ใช้คำว่า การวาง โปรแกรม (programming) โดยกล่าวว่า การวางแผน คือ ความร่วมมือระหว่างผู้เรียนกับองค์กร ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนในด้านการวางแผนการสร้างแผนการเรียนการสอน การปฏิบัติการ เรียนการสอน การประเมินผลและความรับผิดชอบต่อโปรแกรมในการนิยามความหมายของ โปรแกรม หรือการวางแผนโปรแกรมนั้น ทั้ง Boyle และ Boone จะกล่าวถึงเรื่องความร่วมมือ ระหว่างผู้เรียนกับนักการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางการศึกษานอก ระบบโรงเรียนเรื่อง "การเรียนรู้แบบร่วมมือ" (collaborative learning) หรือการให้ผู้เรียนและ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม (people's participation) การที่โปรแกรมให้ความ

ความสำคัญเรื่องความร่วมมือระหว่างผู้เรียนกับนักศึกษานอกระบบโรงเรียน หรือองค์กรทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนคือลักษณะเด่นที่ทำให้โปรแกรมมีความหมายกว้างกว่าหลักสูตร ถึงแม้ว่าในปัจจุบันนี้จะมีงานทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนจำนวนมากที่ใช้คำว่าหลักสูตร แต่ในอนาคตถ้าหากการศึกษานอกระบบโรงเรียนต้องการให้งานมีความเด่นชัดแตกต่างจากการศึกษาในระบบโรงเรียน คำว่า หลักสูตรอาจจะนำมาใช้เฉพาะในส่วนราชการที่ต้องปฏิบัติตามระเบียบที่ใช้คำว่า "หลักสูตร"

การพัฒนาโปรแกรม (Program Development)

การพัฒนาโปรแกรม (Program Development) เป็นคำที่ใช้ทางวิชาการเกี่ยวกับการจัดทำแผนที่กำหนดขอบเขตกิจกรรมการเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน และด้วยเหตุที่ใช้คำว่า "พัฒนา" ตามศัพท์ภาษาอังกฤษ จึงมีความสับสนว่า "การพัฒนาโปรแกรม" หมายถึงการปรับปรุงแก้ไข โปรแกรมที่มีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น ส่วนการวางหรือจัดโปรแกรม (programming) น่าจะหมายถึง การสร้างและการจัดทำโปรแกรม.Boyle (1981) ให้ความเห็นว่า "การวางโปรแกรม" (programming) และ "การพัฒนาโปรแกรม" (program development) ใช้แทนกันได้ เพราะทั้ง 2 คำ ประกอบด้วยขั้นตอนการวางแผนซึ่งทำให้ซ้ำซ้อนกับคำว่า "การวางแผนโปรแกรม" (program planning)

Boone (1992) ได้นิยามการพัฒนาโปรแกรมว่า คือกระบวนการในการวางแผนที่เป็นระบบเบ็ดเสร็จ และครอบคลุมเพื่อคาดการณ์ในอนาคต เกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างองค์กรทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน เจ้าหน้าที่กับผู้เรียนหรือตัวแทนของผู้เรียน ในการจัดทำและส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของผู้เรียนในชุมชน

Boyle (1981) ให้ความหมายของการพัฒนาโปรแกรม (program development) ว่า หมายถึง การปฏิบัติการและการตัดสินใจอย่างมีจุดมุ่งหมายร่วมกันระหว่างนักพัฒนาโปรแกรมกับประชาชน หรือตัวแทนของประชาชนที่จะได้รับผลกระทบจากโปรแกรมในเรื่อง 9 ประการดังนี้

1. การพัฒนาโครงสร้างขององค์กรเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการวิเคราะห์ ทัศนคติ และความ ตัดสินใจว่าปัญหาหรือสถานการณ์ใดที่ควรจะมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้ดีขึ้น
2. ประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรวิเคราะห์ความต้องการของบุคคลหรือปัญหาของชุมชน
3. การกำหนดลำดับความสำคัญ ของปัญหา หรือสถานการณ์ที่ต้องการให้เปลี่ยนแปลงและจัดทำแผนปฏิบัติงาน

4. การส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดผลที่พึงประสงค์จากโปรแกรม
5. การกำหนดแหล่งทรัพยากร และการสนับสนุนด้านการเงินที่จะนำมาใช้ในการประชาสัมพันธ์และในทางปฏิบัติ
6. การวางแผนการเรียนการสอน ที่ส่งเสริมและเอื้อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม อย่างกว้างขวาง ในกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม
7. การนำแผนการสอนไปปฏิบัติโดยเลือกรูปแบบและวิธีการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน เช่น วิธีการประชุมทางวิชาการ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การพบปะเป็นรายบุคคล การจัดโปรแกรมทางวิทยุโทรทัศน์ ฯลฯ
8. การพัฒนาวิธีการประเมินผลที่สะท้อนให้เห็นความรับผิดชอบและโปร่งใสเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับรู้ผลและคุณค่าของโปรแกรม
9. การประชาสัมพันธ์คุณค่าและประโยชน์ ของโปรแกรมให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ ไม่ว่าจะเป็นผู้สนับสนุนด้านการเงิน ผู้เข้าโปรแกรมหรือบุคคลทั่วไปที่สนใจโปรแกรม

สุดท้าย Boyle ได้สรุปความหมายของการพัฒนาโปรแกรมว่า ความสำคัญของการพัฒนาโปรแกรม คือ ความสามารถของนักศึกษาจากระบบโรงเรียนในการกำหนดได้อย่างชัดเจนว่าจะไรคือความต้องการปัญหาหรือสถานการณ์ที่จะต้องเปลี่ยนแปลง และสามารถเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมที่สุด เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ การเปลี่ยนแปลงที่จะตอบสนองความต้องการและปัญหา อาจเป็นเรื่องความรู้เจตคติ หรือด้านทักษะชีวิตและอาชีพ ส่วนคำว่า "ความต้องการ" (needs) และ "ปัญหา" (problems) เป็นคำที่ควรจะทำความเข้าใจ เพราะในหลายกรณีมีการใช้ในความหมายเดียวกัน แต่สำหรับนักพัฒนาโปรแกรมทางการศึกษจากระบบโรงเรียน อาจเหมาะสมมากกว่าถ้าหากจะใช้คำว่า "ความต้องการ" ในเรื่องที่เป็นรายบุคคล (individual) และใช้คำว่า "ปัญหา" ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มบุคคล หรือชุมชน (groups or community)

นอกจากคำว่าความต้องการ และ ปัญหา จะถูกใช้ในความหมายเดียวกันแล้ว คำว่า "โปรแกรม" (program) และ "โครงการ" (project) เป็นคำที่ใช้สลับกัน โดยเป็นที่เข้าใจ ว่ามีความหมายเดียวกัน แต่นักประเมินโครงการดังที่จะเสนอต่อไปมีความเห็นว่าคำทั้ง 2 มีความแตกต่างกัน

ประเภทและรูปแบบการพัฒนาโปรแกรมทางการศึกษจากระบบโรงเรียน

ในบริบทของชุมชนและองค์กรที่แตกต่างกัน และวัตถุประสงค์ในการพัฒนาโปรแกรมที่แตกต่างกัน การเลือกประเภทและรูปแบบการพัฒนาโปรแกรมมีความสำคัญมาก ทั้งนี้เพื่อให้การวางแผนงาน การสร้างแผนการสอน และการนำไปปฏิบัติ ตลอดจนการประเมินผล มีประสิทธิภาพ

ประหยัด และเกิดผลตามที่คาดหวัง ประเภทและรูปแบบการพัฒนาโปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนเปรียบเสมือนเอกลักษณ์ของวิชาชีพ ที่มีตัวตนและสามารถพัฒนาได้ ในบทนี้จึงขอเสนอการจัดประเภทโปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน และการเปรียบเทียบรูปแบบการพัฒนาโปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเป็นตัวอย่างให้นักการศึกษานอกระบบโรงเรียนนำไปใช้ โดยเฉพาะในการวางแผนและการสร้างกรอบแนวความคิดในการวิจัย

ประเภทของโปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน (Program Types)

Boyle (1981) จัดโปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็น 3 ประเภท คือ

1. โปรแกรมเชิงพัฒนา (Development Program)
2. โปรแกรมเชิงสถาบัน (Institutional Program)
3. โปรแกรมเชิงสารสนเทศ (Information Program)

โปรแกรมเชิงพัฒนา (Development Program)

โปรแกรมเชิงพัฒนามีจุดมุ่งหมายหลักคือ การช่วยให้ผู้เข้ามารับบริการสามารถตอบสนองความต้องการและสามารถแก้ปัญหาในชุมชนได้ โปรแกรมเชิงพัฒนามีความสำคัญมากในสังคมที่มีเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและบุคคลในกลุ่มทุกกลุ่มในชุมชนจำเป็นที่จะต้องได้รับความรู้ ทักษะ ค่านิยม และเจตคติใหม่ เพื่อปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โปรแกรมเชิงพัฒนาแตกต่างจากโปรแกรมประเภทอื่น คือ จุดเริ่มต้นของโปรแกรมจะเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่คลุมเครือ คือ ประชาชนหรือผู้เข้าร่วมโปรแกรมพอจะรู้ว่ามีปัญหาแต่ยังไม่รู้ควรจะทำอะไร ในการแก้ปัญหาเหล่านั้น ๆ หน้าที่ของนักพัฒนาโปรแกรมเชิงพัฒนาคือการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่จะช่วยให้ประชาชนเข้าร่วมมือพิจารณาและกำหนดว่าปัญหาที่แท้จริงคืออะไร และควรจะทำอย่างไร วิธีการใดที่จะเหมาะสมที่สุด ในสภาพการณ์เช่นนี้ โปรแกรมพัฒนามีจุดมุ่งหมายหลักในการส่งเสริมให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโปรแกรม ตั้งแต่ขั้นตอนการวิเคราะห์ ปัญหาเพื่อกำหนดเป็นวัตถุประสงค์ของโปรแกรม ขั้นตอนการจัดกิจกรรมเพื่อกำหนดแนวทางแก้ปัญหา และขั้นตอนการประเมินผล โปรแกรมว่าประชาชนพอใจในโปรแกรมมากน้อยเพียงใด ตัวบ่งชี้วัดว่าโปรแกรมประสบความสำเร็จหรือไม่ คือ ความพึงพอใจของประชาชนว่าโปรแกรมได้ช่วยให้ประชาชนได้รับการตอบสนองความต้องการและสามารถแก้ปัญหาในชุมชนได้

ลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่งของโปรแกรมเชิงพัฒนา คือ แนวความคิดว่า ความรู้ ทักษะหรือเจตคติ ที่มีอยู่ในกิจกรรมการเรียนรู้เป็น เพียงวิธีการ (Mean) เพื่อพัฒนาทักษะการตัดสินใจ และการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นเป้าหมายหลัก (Main Goal)

นักพัฒนาโปรแกรมเชิงพัฒนา จะให้ความสำคัญเรื่อง การประเมินผลแตกต่างไปจากนักประเมินผล คือ นักโปรแกรมเชิงพัฒนาจะยึดเกณฑ์ ความสำเร็จของการพัฒนาโปรแกรมว่า ในกระบวนการของการพัฒนาโปรแกรม ผู้เรียนหรือผู้เข้าร่วมโปรแกรม ได้แสดงความรู้ ความเข้าใจ

เจตคติ และปฏิบัติกิจกรรมในด้านการวิเคราะห์ การตัดสินใจ และการมีส่วนร่วม ในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อโปรแกรมหรือไม่ ส่วนนักประเมินผล Boyle (1981 : 7) ได้เปรียบเทียบเชิงวิเคราะห์ ประเภทของโปรแกรม (Comparative Analysis of Program Types) ทั้ง 3 ประเภท ดังตารางต่อไป

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบเชิงวิเคราะห์ประเภทของโปรแกรม

ประเภทของโปรแกรม			
องค์ประกอบ	พัฒนา	สถาบัน	สารสนเทศ
เป้าหมายหลัก (Primary Goals)	การกำหนดความต้องการและปัญหาของบุคคล กลุ่มหรือชุมชน	ส่งเสริมความเจริญงอกงามและพัฒนาความสามารถทักษะความรู้ สมรรถภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล	การแลกเปลี่ยนข้อมูลสารสนเทศ
แหล่งที่มาของการกำหนดวัตถุประสงค์ (Source of Objectives)	ส่วนใหญ่พัฒนามาจากความต้องการหรือปัญหาของผู้รับบริการ	ส่วนใหญ่พัฒนามาจากความรู้ในศาสตร์และจากนักการศึกษา	ส่วนมากพัฒนาจากความรู้หรือข้อมูลใหม่ๆ ที่ได้มาจากผลงานการวิจัยกฎหมายใหม่หรือมาตรการใหม่ๆ
วิธีใช้ความรู้ (Use of Knowledge)	ความรู้เนื้อหาสาระเป็นวิธีการหรือเครื่องมือเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์	โปรแกรมจะให้ความสำคัญว่าผู้เรียนได้รับเนื้อหาความรู้น้อยเพียงใด และวิธีการใดที่จะให้ความรู้ได้มากที่สุด	เป็นการถ่ายโอนเนื้อหาสาระไปให้ผู้เรียนเพื่อสามารถนำไปใช้ได้ทันที
ความเกี่ยวข้องของผู้เรียน (Involvement of the Learner)	เกี่ยวข้องในการกำหนดความต้องการหรือปัญหา ขอบเขตและลักษณะของโปรแกรม	เกี่ยวข้องในการนำประสบการณ์จากการเรียนรู้ปฏิบัติ	ส่วนมากเกี่ยวข้องในฐานะผู้รับสารสนเทศ

ตาราง ที่ 1 (ต่อ)

ประเภทของโปรแกรม			
องค์ประกอบ	พัฒนา	สถาบัน	สารสนเทศ
บทบาทของนักพัฒนาโปรแกรม (Role of the Programmer)	เป็นผู้อำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียนในกระบวนการเรียนรู้ทุกขั้นตอนตั้งแต่ การกำหนดปัญหา จนถึง การประเมินผล บทบาทอื่นๆ เช่น ส่งเสริม ให้กำลังใจ ดูแลความเรียบร้อย และเสนอเพื่อรายงานผล	ถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีการเรียน การสอน	ให้คำตอบสำหรับคำถามเกี่ยวกับสารสนเทศ ต่าง ๆ
มาตรฐานเกี่ยวกับประสิทธิผล (Standards of Effectiveness)	เกณฑ์ประสิทธิผล คือ คุณภาพในการแก้ปัญหา และระดับของการแก้ปัญหาเป็นของบุคคล กลุ่มและชุมชน	เกณฑ์ประสิทธิผลคือ ผู้เรียนมีความเชี่ยวชาญด้านเนื้อหาสาระหรือสมรรถภาพในด้านต่าง ๆ	เกณฑ์ ประสิทธิภาพ คือจำนวนประชาชนที่ได้รับสารสนเทศและปริมาณของสารสนเทศที่ได้เผยแพร่

ในการจัดประเภทโปรแกรม ของ Boyle ดังที่ได้เสนอมานี้ อยากรจะให้ ผู้อ่านสังเกตว่า ถ้าจะเปรียบเทียบกับโปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนในประเทศไทย โปรแกรมเชิงพัฒนาซึ่งได้กล่าวถึงนั้น สามารถจำแนกได้ตามที่หน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการอยู่ได้ เช่น โปรแกรมเชิงพัฒนาจะคล้ายคลึงกับงานของกรมการพัฒนาชุมชนที่ปฏิบัติ งานด้านพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ที่ให้ความสำคัญ เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนกับเจ้าหน้าที่ ในการแก้ปัญหาของชุมชน หรืองานของกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีวัตถุประสงค์ต้องการให้ผู้รับบริการคิดเป็นทำเป็น แก้ปัญหา เป็นสำหรับโปรแกรม เชิงสถาบันในประเทศไทยแล้ว ส่วนมากจะเป็นโปรแกรมการฝึกอบรมของสถาบันและองค์การที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาบุคลากร เช่น สถาบันฝึกอบรมของกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ในการพัฒนาบุคลากร เพื่อเข้าดำรงตำแหน่งผู้บริหารระดับกลางและ

ระดับสูง การฝึกอบรมของบริษัทภาคเอกชน เพื่อเตรียมพนักงานรับการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารจัดการแบบใหม่ ส่วนโปรแกรมพนักงานเชิงสารสนเทศจะเป็นการศึกษาประเภทการศึกษาตามอัธยาศัยที่สถาบันและองค์กรต่าง ๆ จัดขึ้น ซึ่งส่วนมากจะใช้ทั้งสื่อที่เป็นบุคคลและสื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ

นอกจากการจัดประเภทศึกษานอกระบบโรงเรียนของ Boyle เป็นโปรแกรมเชิงพัฒนา โปรแกรมเชิงสถาบัน และโปรแกรมเชิงสารสนเทศ Boone (1992) ได้เสนอว่า จากการศึกษางานนิพนธ์ของนักวิชาการและนักศึกษานอกระบบโรงเรียน สามารถรวบรวมเป็นรูปแบบการพัฒนาโปรแกรม (Programming Models) ได้

รูปแบบการพัฒนาโปรแกรม (Programming Models)

Boone (1992) ได้ให้ความหมายของรูปแบบพัฒนาโปรแกรมว่า คือ กระบวนการที่ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ และในแต่ละขั้นตอนประกอบด้วยกิจกรรมที่ผู้เรียนหรือผู้รับบริการร่วมมือกับนักพัฒนาโปรแกรม วางแผนงานสร้างแผนการเรียนการสอน นำแผนการเรียนการสอนไปปฏิบัติผลประเมิณผลกระบวนการทั้งหมด ในหนังสือเรื่อง "Developing Programs in Adult Education" Boone (1992) ได้เสนอรูปแบบการพัฒนาโปรแกรมจากงานนิพนธ์ของนักการศึกษา นอกระบบโรงเรียนที่มีชื่อในประเทศตะวันตก 9 คน คือ

1. G.M. Beal , R.C. Blount , R.C Powers, and W.F.Johnson , ในหนังสือเรื่อง "Social Action and Interaction in Program Planning "(1996)
2. E.L.Boone , R.J. Dolan and R.W. Shearon ในหนังสือเรื่อง " Programming in the Cooperative Extension Service : A Conceptual Schema" (1971)
3. P.G.Boyle ในหนังสือเรื่อง "Planning Better Programs" (1981)
4. P. Freire ในหนังสือเรื่อง "Pedagogy of the Oppressed" (1970)
5. C.Houle ในหนังสือเรื่อง "The Desing of Education" (1972)
6. R.J. Kidd ในหนังสือเรื่อง " How Adult Learns" (1973)
7. M.S.Knoeles .ในหนังสือเรื่อง " The Modern Practice of Adult Education" (1970)
8. R.L.Lippitt , J.Watson , and B.Westley ในหนังสือเรื่อง " The Dynamics of Planned Change " (1958)
9. R.W. Tyler ในหนังสือเรื่อง "Basic Principles of Curriculum and Instruction "

Boone ได้นำรูปแบบของโปรแกรมของนักศึกษานอกกระบบโรงเรียนทั้ง 9 คนมา วิเคราะห์และเปรียบเทียบโดยแยกเป็นปัจจัย 6 ด้านคือ บริบท (Context) ขอบเขต (Scope) ปรัชญา (Philosophy) มุมมอง (Perspective) การนำไปใช้ (Applicability)

รูปแบบพัฒนาโปรแกรม Beal และคณะ เป็นตัวอย่างของรูปแบบการพัฒนาโปรแกรมที่ ต้องการให้สังคมปฏิบัติการ (Social Action) หรือเป็นการศึกษานอกกระบบโรงเรียนประเภทการพัฒนาชุมชนและการส่งเสริมเผยแพร่ทางเกษตรกรรม รูปแบบของ Beal และคณะจึงเสนอขั้นตอน รายละเอียดการวางแผนที่เกี่ยวข้องกับประชาชนและชุมชน เช่น การศึกษาชุมชน การติดต่อขอ ความสนับสนุนและความริเริ่มจากชุมชน ลักษณะเด่นของรูปแบบของ Beal คือ การประเมินผล (ที่เป็นเลขคี่) จะมีแทรกอยู่ในทุกขั้นตอน

รูปแบบการพัฒนาโปรแกรมของ Knowles เป็นการพัฒนาโปรแกรมตามแนวความคิดของ Knowles เรื่อง การเรียนการสอนผู้ใหญ่ (Andragogy) ที่มีข้อตกลงเบื้องต้นว่าผู้ใหญ่ เป็นผู้ซึ่งนำ ตัวเองในการเรียนรู้จะใช้ประสบการณ์เดิมเป็นแหล่งการเรียนรู้ มีความพร้อมในการเรียนตาม บทบาทและหน้าที่ทางสังคมและต้องการนำผลจากการเรียนรู้ไปใช้ได้ทันทีปรัชญาเรื่อง (Andragogy) จึงทำให้โปรแกรมมีองค์ประกอบและขั้นตอนเกี่ยวกับการให้ผู้เรียนวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมในการวางแผนประสบการณ์การเรียนรู้และการ ประเมินผลด้วยตนเอง รูปแบบการพัฒนาโปรแกรมสุดท้ายที่ยกมาเป็นตัวอย่าง คือของ Paulo Freire ซึ่งแตกต่างจาก 2 ตัวอย่างที่ได้นำเสนอและรูปแบบการพัฒนาโปรแกรมที่ใช้กันอยู่ ลักษณะ ที่เด่นของปรัชญา ของ Paulo Freire ในหนังสือ "Pedagogy of the Oppressed" (1970) คือ เรื่องของการปลดปล่อยให้ผู้เรียนผู้ใหญ่เป็นอิสระจากการกดขี่ในสังคมที่ทำให้ลดค่าความเป็น มนุษย์ ของชาวนาที่ยากจน กิจกรรมที่เป็นลักษณะเด่นของ Freire คือ การเข้ารหัส (Coding) และ การถอดรหัส (Decoding) และเรื่องความขัดแย้ง (Contradiction) ขั้นตอนการเข้ารหัสเป็นขั้นตอน การเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหาจริงในชุมชน สถานการณ์ที่เสนอให้ผู้เรียนสังเกตและแปล ความหมายจะเป็นสถานการณ์ของชุมชนที่แสดงถึงความขัดแย้ง ส่วนการถอดรหัสเป็นขั้นตอนการ สอนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์จนเห็นสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับความขัดแย้ง และผู้เรียนเกิด "มโนธรรมสำนึก" ขึ้นการวิพากษ์วิจารณ์ไม่มีคำตอบที่ผิดหรือถูก มีความมุ่งหมาย ต้องการทำลาย "วัฒนธรรมเงียบ" ของประชาชน

วิธีการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ความหมายของโปรแกรม (program)

Boyle (1981) ให้คำจำกัดความ โปรแกรม ว่าหมายถึง ผลรวมของความร่วมมือระหว่างนักการศึกษานอกระบบโรงเรียนมืออาชีพกับผู้เรียนในการปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าว ได้แก่การวิเคราะห์ความต้องการ การวางแผนการเรียนการสอน การประชาสัมพันธ์ การประเมินผล และการรายงานผล

Tyler (1983) ได้ให้คำจำกัดความ โปรแกรมว่า โครงร่างของงานที่จะทำจะกระทำ หรือการจัดเตรียมแผนการที่จะทำ หรือชุดเหตุการณ์ที่รวบรวมไว้ ซึ่งรวมทั้งกิจกรรมทุกอย่างที่กระทำในค่ายหรือศูนย์ ต่าง เป็นต้น

นิตา ชูโต (2536) ได้ให้คำจำกัดความ โปรแกรม ว่าหมายถึง "ความคิด" "แนวทาง" "กิจกรรม" หรือผลรวมที่เกิดจากกิจกรรมที่ได้วางไว้ในโปรแกรมนั้น ๆ วางแนวคิด การจัดกิจกรรมหรือกลุ่มของกิจกรรมที่ได้จัดวางไว้ในโปรแกรมนั้น ๆ วางแนวคิด การจัดกิจกรรมนั้น ๆ วางแนวคิด การจัดกิจกรรม หรือ กลุ่มของกิจกรรมที่ดำเนินอย่างมีระบบระเบียบ มีงบประมาณ และระยะเวลา ดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

ดวงดาว อ่อนน้อม และคณะ (2529) ให้ความหมายของ โปรแกรมการสอนว่า หมายถึง รายละเอียดของแนวทางการจัดประสบการณ์ หรือการเรียนการสอน ที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนโดยทั่วไป หรือผู้เรียนที่มีคุณสมบัติพิเศษ เพื่อให้ผู้เรียนนั้น ได้รับการพัฒนาไปตามจุดมุ่งหมายหรือลักษณะของโปรแกรมที่วางไว้ ซึ่งส่วนใหญ่รายละเอียดของโปรแกรม จะประกอบไปด้วยจุดมุ่งหมาย ลักษณะของโปรแกรม การคัดเลือกผู้เข้าร่วมโปรแกรม วิธีการจัดกิจกรรม และประเมินผลโปรแกรม

สามารถสรุปได้ว่า "โปรแกรม" หมายถึง แนวทางของกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ประกอบด้วย การวิเคราะห์ ความต้องการ การวางแผนการเรียนการสอน การประชาสัมพันธ์ การประเมินผล และการรายงานผล เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

สรุป

โปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความหลากหลายเพื่อตอบสนององความต้องการและปัญหาของประชาชน ที่มีสภาพแวดล้อมและบริบทแตกต่างกัน นักศึกษานอกระบบโรงเรียนในประเทศตะวันตกเสนอการจัดประเภทรูปแบบการพัฒนาโปรแกรมทางการศึกษานอกระบบรูปแบบโรงเรียนเพื่อให้นักพัฒนาโปรแกรมเลือกประเภทและที่สนใจและเห็นว่าสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ รูปแบบการพัฒนาโปรแกรมที่ยกเป็นตัวอย่างไม่ว่าจะเป็นของ Beal, Knowles หรือ Freire ต้องการให้ผู้เรียนร่วมมือกับนักพัฒนาโปรแกรมมากที่สุดเท่าที่จะทำได้

โปรแกรมบางประเภทจะให้ความสำคัญเรื่องกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนหรือผู้รับบริการในเรื่องทักษะการตัดสินใจและการแก้ปัญหาเป็น ในการพัฒนาโปรแกรมเรื่องการประเมินผลเป็นขั้นตอนที่ ถูกจัดให้อยู่ในลำดับสุดท้ายของโปรแกรม แต่รูปแบบการพัฒนาโปรแกรมของ Beal ที่มีลักษณะ การเน้นโปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน จะเห็นได้ว่ากระบวนการพัฒนาโปรแกรม ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ และแต่ละขั้นตอน จะการมีส่วนร่วม (Participation) การตัดสินใจ (Decision-Making) การเปลี่ยนแปลง (Change) การอำนวยความสะดวก (Facilitating) การ วิพากษ์วิจารณ์ (Critical Thinking) ฯลฯ

ตอนที่ 3 แนวความคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบในการพัฒนาโปรแกรม

ในการพัฒนาโปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนของนักศึกษานอกระบบ โรงเรียนมืออาชีพ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวความคิด และ องค์ประกอบในการพัฒนา โปรแกรมมีความสำคัญมาก โดยเฉพาะในการศึกษาและวิจัยหรือการประเมินผลที่ต้องการกรอบ แนวความคิดในการรวบรวมข้อมูลด้านต่าง ๆ จึงขอเสนอแนวความคิดและองค์ประกอบในการ พัฒนาโปรแกรมของ Boyle (1981) 15 ข้อ และแนวความคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบในการพัฒนา โปรแกรม 11 ข้อของ Caffarella (1994) แนวความคิดของ Boyle (1981) ที่เสนอให้สร้าง ปรัชญาพื้นฐานในการพัฒนาโปรแกรม กล่าวถึงความสำคัญของเรื่องปรัชญาพื้นฐานในการเสนอ องค์ประกอบแรกของการพัฒนาโปรแกรม และสำหรับแนวความคิดของ Caffarella (1994) ที่ กำหนดให้เรื่องการวิเคราะห์บริบทและปัจจัยภายในและภายนอกขององค์กรที่จัดโปรแกรม เป็น แนวคิดที่สำคัญมากสำหรับงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทที่ให้บริการแก่ประชาชนที่ ไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียน โดยเฉพาะโปรแกรมที่จัดขึ้นในท้องถิ่น และชุมชนชนบท

แนวความคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบในการพัฒนาโปรแกรมของ Boyle

Boyle เสนอแนวความคิดในการพัฒนาโปรแกรม 15 ข้อ เพื่อให้ นักพัฒนาโปรแกรมใช้เป็น กรอบความคิดในการพัฒนาโปรแกรมที่หลากหลาย ดังต่อไปนี้

1. การสร้างพื้นฐานทางปรัชญาในการพัฒนาโปรแกรม (Establishing a Philosophical Basis for Programming) การนำปรัชญาเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนมา ประยุกต์ใช้ในการพัฒนาโปรแกรมเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนัก แต่ความเชื่อ ค่านิยมของนักพัฒนา โปรแกรมแต่ละคนที่แตกต่างกันจะส่งผลต่อการพัฒนาโปรแกรมเช่นในเรื่องการเลือกเทคนิคการ เรียนการสอน จะมีส่วนสัมพันธ์กับความเชื่อและปรัชญาของนักพัฒนาโปรแกรม ถ้านักพัฒนา โปรแกรมมีความเชื่อพื้นฐานเชิงปรัชญาว่าผู้เรียนควรเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอนและเป็น ผู้ที่สามารถจะชี้นำตัวเองได้ การจัดการเรียนการสอนจะให้ความสำคัญเทคนิคที่ส่งเสริมจะชี้นำ ตัวเองได้ การจัดการเรียนการสอนจะให้ความสำคัญเทคนิคที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพยายามศึกษาและ เรียนรู้ด้วยตัวเองมากที่สุด

2.การวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาความต้องการหรือสิ่งที่ประชาชนและชุมชน กังวลห่วงใย(Situational Analysis of Problems and Need or Concerns of People and Communities)

เป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาโปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน คือ การช่วยให้ประชาชนบรรลุความสำเร็จในเรื่องที่จะก่อประโยชน์แก่ตัวประชาชนเอง การกำหนดปัญหาประเด็น สถานการณ์ต่าง ๆ ที่ควรเปลี่ยนแปลงหรือมีการปรับปรุงแก้ไขเป็นสิ่งที่ท้าทายที่สุดในการพัฒนาโปรแกรม การวิเคราะห์สถานการณ์ตามแนวความคิดทาง การพัฒนาโปรแกรม หมายถึงการเน้นเรื่องการศึกษา วิเคราะห์ ตีความหมาย และตัดสินใจเกี่ยวกับชุมชนและ ผู้รับบริการ

ในการวิเคราะห์ความต้องการและปัญหาของสถานการณ์ ในบางกรณีสิ่งที่ถูกกำหนดว่า คือความต้องการและปัญหา อาจจะไม่ใช่วิเคราะห์ที่แท้จริง (Real Problem) นักพัฒนาโปรแกรมจึง ต้องวิเคราะห์สถานการณ์อย่างลึกซึ้ง จนสามารถลำดับความต้องการและปัญหาได้ เพื่อการนำ ทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้อย่างถูกต้อง การวิเคราะห์สถานการณ์จะต้องมีการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องใคร บ้าง ที่ควรเข้ามาเกี่ยวข้องกับโปรแกรม บุคคลดังกล่าวควรมีบทบาทและความรับผิดชอบในเรื่อง อะไรบ้าง ควรจะศึกษาและ วิเคราะห์ชุมชนและผู้รับบริการในเรื่องอะไร ในการศึกษาและวิเคราะห์ ความต้องการและปัญหาของชุมชนและผู้รับบริการ ควรจำแนกความต้องการและปัญหาเป็น รายละเอียด

3.การมีส่วนร่วมของผู้รับบริการ (involvement of Clientele)

การให้ผู้รับบริการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโปรแกรม หมายถึง การส่งเสริมให้บุคคลสนใจ กลุ่มและบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการของโปรแกรมและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะจัดขึ้น แนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้รับบริการเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการพัฒนาโปรแกรมทุก ประเภท

4.ระดับทางสติปัญญาและสถานภาพทางสังคมของผู้รับบริการ (Level of Intellectual and social Development of Potential Clientele)

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ควรให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนมาก กว่าผู้สอน แต่เพื่อให้ กระบวนการเรียนการสอนมีชีวิตชีวา ผู้เรียนเป็นผู้รับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง นักศึกษานอก ระบบโรงเรียนต้องให้ความสำคัญเรื่องความแตกต่างของบุคคล นักการศึกษานอกระบบโรงเรียน หรือนักพัฒนาโปรแกรมจะต้องรู้ว่าผู้ใหญ่แตกต่างไปจากเด็กส่วนมากผู้ใหญ่จะมีวุฒิภาวะและมี ประสบการณ์ชีวิตที่หลากหลาย แม้จะอยู่ในสังคมสงเคราะห์หรือกลุ่มวิชาชีพเดียวกัน เช่น กลุ่ม ขาวนา กลุ่มพยาบาล กลุ่มนักสังคมสงเคราะห์ หรือกลุ่มแม่บ้าน แต่บุคคลเหล่านี้จะมีความ แตกต่างเกี่ยวกับเจตคติในการเรียนรู้ ภูมิหลังทางเศรษฐกิจ เชื้อชาติ และประสบการณ์ในวิชาชีพ ความแตกต่างของแต่ละบุคคลมีผลต่อกระบวนการพัฒนาโปรแกรม ตัวอย่างเช่น ผู้เรียนที่มี

ประสบการณ์น้อยในสถานการณ์ที่ใช้กระบวนการกลุ่ม จะหวาดกลัวการเรียนการสอนในรูปแบบกลุ่มต่าง ๆ

นักพัฒนาโปรแกรมจะต้องคำนึงถึงระดับความแตกต่าง ของบุคคลและพัฒนาโปรแกรมให้เหมาะสมกับความแตกต่างทางสังคมเศรษฐกิจ และการศึกษาของผู้เรียน โดยมีการศึกษาและกำหนดระดับและปัจจัยเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างบุคคล

5. ศึกษาแหล่งข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์และการกำหนดวัตถุประสงค์ โปรแกรม (Sources to Investigate and Analyze in Determining Program Objectives)

แหล่งข้อมูลที่นักพัฒนาโปรแกรมควรศึกษาและวิเคราะห์เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ ของโปรแกรมคือตัวผู้รับบริการ สถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับสังคม หรือสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้เรียนและเนื้อหาวิชาการ นักพัฒนาโปรแกรมจะต้องเข้าใจว่าแหล่งข้อมูลแหล่งใด แหล่งหนึ่งไม่เพียงพอในการกำหนดวัตถุประสงค์โปรแกรมที่ดี แหล่งข้อมูลแต่ละแหล่งจะให้ข้อมูลเพียงส่วนหนึ่งดังนั้น นักศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องช่วยให้ผู้เรียนหรือผู้รับบริการพัฒนาทักษะ ในการกำหนดความต้องการของตนเอง

ประเภทของโปรแกรมมีความสำคัญในการเลือกแหล่งข้อมูลในการพัฒนาวัตถุประสงค์ ของโปรแกรม โปรแกรมเชิงพัฒนาที่มีจุดเริ่มต้นในสถานการณ์ที่คลุมเครือ อาจจะต้องมีการพัฒนา ผู้เรียนเกี่ยวกับการรวมเป็นกลุ่มระยะในระยะเริ่มต้น และเมื่อกลุ่มมีความสัมพันธ์ที่ดี วัตถุประสงค์ ของโปรแกรมจะปรากฏขึ้น ในโปรแกรมเชิงสถาบันและโปรแกรมเชิงสารสนเทศจะมีสถานการณ์ที่ ชัดเจน การใช้แหล่งข้อมูลในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโปรแกรม จึงเริ่มดำเนินการได้ก่อน ขั้นตอนอื่นๆ ของโปรแกรม

6. การยอมรับเรื่องข้อจำกัดเกี่ยวกับสถาบันและบุคคล (Recognition of Institution and Individual Constraints)

ในการพัฒนาโปรแกรม นักศึกษานอกระบบโรงเรียนควรยอมรับว่าสถาบันและบุคคลมี ข้อจำกัดที่อาจทำให้โปรแกรมไม่สมบูรณ์แบบตามที่ตามต้องการในหลาย ๆ กรณี ข้อจำกัดเหล่านี้ จะไม่ปรากฏให้เห็นชัด แต่เมื่อมีการดำเนินการไปจะค่อย ๆ ปรากฏขึ้น ข้อจำกัดอาจจะเป็นเรื่อง (1) ปรัชญาขององค์กรเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรมในเรื่องหรือประเด็นที่สำคัญ หรือกลุ่มในสังคมมี ความคิดเห็นขัดแย้งกัน (2) งบประมาณหรือทรัพยากรบางประเภทที่ไม่สามารถจัดให้บางกลุ่ม (3) ความเชื่อของผู้ให้การสนับสนุนทางการเงินในบางเรื่อง (4) ความเชื่อบางเรื่องของผู้รับบริการ เกี่ยวกับโปรแกรม (5) ความเชื่อของฝ่ายบริหารภายในองค์กรเกี่ยวกับลำดับความสำคัญของ โปรแกรม และ (6) ความเชื่อของนักพัฒนาโปรแกรมเองเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรม

7.เกณฑ์ในการจัดลำดับความสำคัญ (Criteria for Establishing Program Priorities)

นักศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องตัดสินใจในการพัฒนาโปรแกรมที่หลากหลายเพื่อตอบสนองประชาชนจำนวนมากในเวลาและด้วยทรัพยากรอันจำกัด ดังนั้น การจัดลำดับความสำคัญของเรื่องต่าง ๆ ในการพัฒนาโปรแกรมจึงมีความสำคัญมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการกำหนดความต้องการให้เป็นเป้าหมายเฉพาะ หรือเรื่องการกำหนด ว่ากลุ่มใดควรจะเป็น ผู้ได้รับบริการ เรื่องการแสวงหาทรัพยากรที่มีอยู่ และการกำหนดเรื่องวิธีปฏิบัติการ งานหลักในการจัดลำดับความสำคัญของการพัฒนาโปรแกรมคือการกำหนดว่าจะใช้เกณฑ์อะไรบ้างในการตัดสินใจในแต่ละขั้นตอนและกิจกรรมต่าง ๆ ความสามารถในการกำหนดเกณฑ์ที่มีประสิทธิภาพ จะช่วยให้ การตัดสินใจเกี่ยวกับกระบวนการขั้นตอนต่าง ๆ สมเหตุสมผลและเป็นที่ยอมรับจากทุก ๆ ฝ่ายที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับโปรแกรม นอกจากนี้แล้ว ควรให้ผู้ที่จะมารับบริการมีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์ในการจัดลำดับความสำคัญขั้นตอนในโปรแกรม

8.ระดับความยืดหยุ่นของการวางแผนโปรแกรม (Degree of Rigidity or Feasibility of Planned Programs)

ความยืดหยุ่นและความสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงได้เสมอเป็น หลักการที่สำคัญในการพัฒนาโปรแกรม เนื่องจากการพัฒนาโปรแกรมมีลักษณะเป็นการพัฒนาและเกี่ยวกับปัญหาของประชาชน การกำหนดและพยายามควบคุมทุกปัจจัยทุกขั้นตอนเป็นเรื่องยาก การประเมินผล วัตถุประสงค์และวิธีการต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องจะช่วยให้ได้หลายทางเลือก ทำให้โปรแกรมมีความยืดหยุ่น

9.ความเห็นชอบเชิงกฎหมายและการสนับสนุนจากกลุ่มที่มีอำนาจอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ (Legitimation and Support with Formal and Informal Power Situation)

ในการพัฒนาโปรแกรมเรื่องการได้รับความเห็นชอบเชิงกฎหมายจากกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอำนาจในชุมชนเป็นเรื่องที่สำคัญ ถึงแม้ว่าฝ่ายที่จะให้ ความเห็นชอบเชิงกฎหมายจะไม่ได้ให้การสนับสนุนในเรื่องกิจกรรมต่าง ๆ โดยตรง แต่ถ้านักพัฒนาโปรแกรมไม่ได้รับความเห็นชอบเชิงกฎหมายจากกลุ่มที่เป็นกลุ่มทางการและไม่เป็นทางการ กลุ่มดังกล่าวอาจจะขัดขวางโปรแกรม ชุมชนและองค์กรในระดับท้องถิ่นอาจจะปฏิเสธโปรแกรม หรือยอมรับและขอเป็นองค์กรหลักในการพัฒนาโปรแกรมทุกขั้นตอน ดังนั้น การติดต่อและสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การขอความเห็นชอบเชิงกฎหมายและการสนับสนุนของกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอำนาจในชุมชน (เช่น ฝ่ายพัฒนาอุตสาหกรรม ฝ่ายสาธารณสุข ฝ่ายนันทนาการ ฝ่ายชนกลุ่มน้อย ฝ่ายการศึกษา ฯลฯ) เป็นเรื่องที่จะละเลยไม่ได้

10. การเลือกและจัดกิจกรรมเชิงประสบการณ์การเรียนรู้ (Selecting and Organizing Learning Experiences)

นิยามที่เป็นที่ยอมรับมากที่สุด เกี่ยวกับการเรียนรู้ คือ การเรียนรู้หมายถึง การใช้ประสบการณ์ในการได้แบบแผนใหม่ทางพฤติกรรม (Learning Is Acquiring new Patterns of Behavior Through Experiences) ตามความหมายดังกล่าว พฤติกรรมหมายถึงวิถีคิด อารมณ์ ความรู้สึก และการกระทำต่าง ๆ การเรียนรู้ที่มีประสิทธิผลจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียน และผู้สอนร่วมมือกัน ผู้เรียนที่คิดว่าไม่ต้องทำอะไรนอกจากฟังการบรรยายจะไม่ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกับนักเรียนจากระบบโรงเรียนที่ผู้สอนบรรยายโดย ไม่มีการให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วม เช่น การให้ผู้เรียนสังเกตการณ์ การฟัง การคิด การเขียน การซักถาม และการอภิปราย ฯลฯ ดังนั้นประสบการณ์ในการเรียนรู้ คือ ปฏิบัติในด้านสติปัญญาและในด้านกายภาพเกี่ยวกับเนื้อหาสาระที่เป็นวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน

11. การเลือกวิธีการ เทคนิค และอุปกรณ์การเรียนการสอนอย่างเหมาะสม (Identifying Instructional Design with Appropriate Methods, Techniques ,and Devices)

นักศึกษาระบบโรงเรียนมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการเลือกวิธีการ เทคนิค และอุปกรณ์ในการเรียนการสอนอย่างเหมาะสมโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเลือกด้วย วิธีการ (Method) ในที่นี้หมายถึง วิธีการในการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือแนวทางที่เป็นระบบในการเข้าถึงประชาชน (กลุ่ม บุคคล หรือ กลุ่มเป้าหมายทางสื่อมวลชน) เทคนิค (Technique) หมายถึง รูปแบบการเสนอเอกสารที่ต้องการให้มีการเรียนรู้(รูปแบบการบรรยาย การสัมภาษณ์เป็นคณะ การอภิปรายเป็นกลุ่ม หรือการศึกษาดูงาน) ส่วน อุปกรณ์ (Device) หมายถึง อุปกรณ์และสภาพแวดล้อมที่จัดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน (ภาพยนตร์ วิทยุ การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ)

12. การใช้ประโยชน์จากการประชาสัมพันธ์ (Utilizing Effective Promotional Priorities)

โปรแกรมทางการศึกษาระบบโรงเรียนมีอยู่หลากหลาย และจะต้องแข่งขันกันในการดึงดูดความสนใจ งบประมาณ และการสนับสนุนในชุมชนต่าง ๆ การประชาสัมพันธ์ที่ดีจะต้องมีการวางแผนที่ดีเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการประชาสัมพันธ์ เป้าหมายการประชาสัมพันธ์ลักษณะของสื่อที่จะใช้ข้อบังคับ และกำหนดเวลา การประชาสัมพันธ์ควรใช้วิธีการและเทคนิค ที่หลากหลายเพื่อให้ข้อมูลถึงเป้าหมายให้ได้มากที่สุด

13. การได้รับการสนับสนุนทางทรัพยากรสำหรับโปรแกรม (Obtaining Resources Necessary to Support the Program)

จำนวนประชาชนที่ต้องการได้รับการศึกษาจะเพิ่มขึ้นในอนาคตดังนั้น นักพัฒนาโปรแกรมจะต้องแสวงหาการสนับสนุนและความเห็นชอบเชิงกฎหมายที่จะช่วยให้องค์กรได้งบประมาณ

อย่างต่อเนื่องและอย่างเพียงพอ การให้ผู้มีอิทธิพลในการสนับสนุนโปรแกรมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโปรแกรมจะช่วยให้เกิดความเข้าใจและการยอมรับโปรแกรมมากยิ่งขึ้น

14. การประเมินประสิทธิภาพ และผลกระทบ (Determining the Effectiveness Results and Impact)

นักพัฒนาโปรแกรมจะต้องเลือกวิธีที่จะประเมินผลโปรแกรมที่เหมาะสมที่สุด เพราะการประเมินผลอย่างเป็นทางการ มีความยากลำบากและใช้งบประมาณมาก ส่วนการประเมินผลอย่างไม่เป็นทางการอาจจะไม่ได้รับการยอมรับว่าเที่ยงตรงเชื่อถือได้ เอกสารและหนังสือเกี่ยวกับการประเมินผลเสนอว่าจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการประเมินผลควรเป็นเรื่องการนำผลไปใช้ ประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรม การประเมินผลโปรแกรม หมายถึง การประเมินคุณค่าของโปรแกรม การประเมินหรือการพิจารณาตัดสินคุณค่าของโปรแกรมคือการนำข้อมูลที่ได้เกี่ยวกับโปรแกรมไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ว่าโปรแกรมควรมีลักษณะอะไรบ้าง ดังนั้นการประเมินผลโปรแกรมจึงเกี่ยวข้องกับเรื่อง (1) การกำหนดมาตรฐานหรือเกณฑ์ (2) การรวบรวมข้อมูลหลักฐานเกี่ยวกับเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น (3) การพิจารณาตัดสินผลโดยเปรียบเทียบระหว่างเกณฑ์ที่กำหนดข้อมูลที่รวบรวมไว้

15. การสื่อคุณค่าของโปรแกรม ให้ผู้ที่มีหน้าที่ต้องตัดสินใจ (Communicating the Value of the Program to Appropriate Decision Makers)

โปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนจำนวนมากได้รับการสนับสนุนทางงบประมาณจากทางราชการ ดังนั้น ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการตัดสินใจอนุมัติงบประมาณควรได้รับรายงานเรื่องคุณค่าและข้อจำกัดของโปรแกรม วิธีการสื่อผลของโปรแกรมมีตั้งแต่ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การพบปะสนทนาอย่างไม่เป็นทางการไปถึงการรายงานด้วยการวิจัยนักศึกษานอกระบบโรงเรียนควรวางแผนว่าวิธีการใดจะเหมาะสมที่สุดสำหรับบุคคลและกลุ่มที่จะต้องติดต่อและรายงานผลของโปรแกรม

ใน 15 ขั้นตอนของการพัฒนาโปรแกรมนี้นั้น เห็นว่าน่าสนใจ คือการที่ Bolye นำเรื่องปรัชญา มาเป็นขั้นตอนแรกในการพัฒนาโปรแกรม เพราะถ้าจะพิจารณางานหรือโปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ได้รับความนิยมในประเทศไทยและในต่างประเทศ ส่วนมากแล้วจะเป็นโปรแกรมที่มีชื่อในเรื่องปรัชญา แนวความคิดของโปรแกรมนั้น ๆ เช่น แนวความคิด "คิดเป็น" ของประเทศไทย "สรรโวทัย" ของประเทศศรีลังกา " Kilibutz " ของประเทศอิสราเอล และ " Andragogy " ของประเทศสหรัฐอเมริกา ฯลฯ

ในลำดับต่อไปจะเสนอแนวความคิดการพัฒนาโปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ Caffarella และปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกองค์กร

แนวความคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบในการพัฒนาโปรแกรมของ Caffarella

แนวความคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบในการพัฒนาโปรแกรมนี้ Caffarella (1994) ได้นิยามองค์ประกอบว่าเป็นงานที่จะต้องตัดสินใจว่าจะดำเนินการอย่างไร องค์ประกอบแต่ละเรื่องไม่จำเป็นจะต้องทำทุกครั้งไปถ้าหากดำเนินการมาแล้วในบริบท (Context) ที่ปัจจัยภายใน (Internal Factors) และปัจจัยภายนอก (External Factors) ขององค์กรไม่มีการเปลี่ยนแปลง แนวความคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบในการพัฒนาโปรแกรม 11 ข้อคือ

1. การสร้างพื้นฐานสำหรับกระบวนการวางแผน (Establishing a Basis for the Planning Process) มีความรู้เกี่ยวกับบริบท (Context) และปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก องค์กรเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรม (เช่น โครงสร้างขององค์กร ชุมชน ลักษณะประชากร วัฒนธรรม) ริเริ่มหรือนำปัจจัยที่มีอยู่แล้วภายในองค์กร (เช่น ปรัชญา นโยบาย กฎ ระเบียบ แบบแผนวิธีปฏิบัติ งานระบบข้อมูล งบประมาณ) มาใช้ในการวางแผนงาน แสวงหาความร่วมมือ จากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาโปรแกรมตั้งแต่การวางแผน การเลือกกิจกรรม (ผู้เกี่ยวข้อง เช่น ผู้รับบริการเจ้าหน้าที่ ภายในองค์กร และกลุ่มอื่น ๆ ในชุมชน) สร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และการเห็นคุณค่าของการเปลี่ยนแปลง

2. การกำหนดแนวความคิดเกี่ยวกับโปรแกรม (Identifying Program Ideas)

2.1 ตัดสินใจว่าจะใช้แหล่งข้อมูลใดบ้างที่จะช่วยให้เกิดความคิดเกี่ยวกับโปรแกรม (เช่น ผู้ที่เคยมารับบริการและผู้เข้าร่วมโปรแกรมรุ่นใหม่ นายจ้างสถานประกอบการ องค์กรและชุมชน กฎระเบียบทางราชการ พระราชบัญญัติ ปัญหาทางสังคม ฯลฯ)

2.2 กำหนดใช้วิธีการที่ดีที่สุดที่จะได้ข้อมูล และความคิดในการพัฒนาโปรแกรม เช่น วิธีการประเมินความต้องการของผู้เรียน หรือผู้เข้ารับบริการ วิธีการสังเกตสถานการณ์ในชุมชน การสัมภาษณ์ การสนทนา การวิเคราะห์เอกสาร ศึกษาผลวิจัย ฯลฯ

3. การแยกแยะและลำดับความสำคัญ ความคิดเกี่ยวกับโปรแกรม (Sorting and Prioritizing Program Ideas)

3.1 พิจารณาว่าความคิดเกี่ยวกับโปรแกรมควรพัฒนาเป็นโปรแกรมหรือไม่ เพราะในบางกรณีอาจจะเหมาะสมมากกว่าหากจะใช้วิธีการอื่น ๆ ที่จะให้ความรู้ หรือข้อมูลแทนการพัฒนาโปรแกรมที่มีหลายขั้นตอน เช่น การสร้างเครือข่ายของประชาชนเพื่อปฏิบัติงาน

3.2 ตั้งเกณฑ์ เพื่อการแยกแยะและลำดับความคิดที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการวางแผน

3.3 พยายามศึกษาและมีความรู้เกี่ยวกับวิธีการอื่น ๆ และพยายามสร้างเครือข่ายประชาชนที่จะให้การสนับสนุนเมื่อนำวิธีการอื่น ๆ มาใช้แทนรูปแบบการพัฒนาโปรแกรม

4. การพัฒนาวัตถุประสงค์ของโปรแกรม (Developing Program Objectives)

4.1 กำหนดวัตถุประสงค์ของโปรแกรมสะท้อนให้ผู้เรียนหรือผู้รับบริการตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์จากโปรแกรม

4.2 ประเมินทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผลที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นจากการพัฒนาโปรแกรมและปรับปรุงแก้ไขวัตถุประสงค์ของโปรแกรมให้สอดคล้องกับผลยิ่งขึ้น

4.3 ตรวจสอบว่าวัตถุประสงค์ของโปรแกรมมีความชัดเจนหรือไม่ ก่อนที่จะนำเสนอผู้เกี่ยวข้อง (เช่น ผู้บริหาร องค์กรที่ให้การสนับสนุนโปรแกรม)

4.4 ใช้วัตถุประสงค์ของโปรแกรมเป็นการตรวจสอบ ภายในว่าโปรแกรมมีความสอดคล้องตรงกับความต้องการและปัญหาหรือไม่ (เช่น วิธีการเรียนการสอน การประเมินความต้องการ)

5. เตรียมถ่ายโอนการเรียนรู้ (Preparing for the Transfer of Learning)

5.1 ตัดสินใจว่าควรใช้เทคนิคหรือวิธีการเรียนการสอนอะไรบ้าง

5.2 กำหนดว่าใครควรมีบทบาทสำคัญในการเรียนการสอน (เช่น ผู้เรียน เจ้าหน้าที่พัฒนาโปรแกรม ผู้สอน ฝ่ายนิเทศงาน ผู้นำชุมชน)

5.3 ตัดสินใจและเลือกวิธีการเรียนการสอนที่คิดว่าผู้เรียนจะได้ประโยชน์มากที่สุด และช่วยให้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ (เช่น พัฒนาแผนการเรียนการสอนของแต่ละคน การจัดหาผู้ที่คอยช่วยเหลือหรือการช่วยเหลือพิเศษจากองค์กรอื่น ๆ)

6. สร้างแผนงานการประเมินผล (Formulating Evaluation Plans)

6.1 ระบุระเบียบวิธีการที่จะประเมินผล (เช่น เชิงวัตถุประสงค์กึ่งทางการ) ไม่ว่าจะเป็นการประเมินผลอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ

6.2 กำหนดวิธีการที่จะรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อการประเมินผล (เช่น การสังเกต การใช้แบบสอบถาม การทบทวนและศึกษาเอกสารต่าง ๆ)

6.3 วางแผนล่วงหน้าว่าจะใช้วิธีการใด ในการวิเคราะห์ข้อมูล และวิธีการใด ที่นำมาใช้ในการเสนอผล ของประเมินข้อมูลดังกล่าว

6.4 อธิบายเกณฑ์ ในการพิจารณา คุณค่าและประโยชน์ของโปรแกรม

6.5 นำผลจากการประเมินโปรแกรม และเสนอข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงโปรแกรมต่อไปในอนาคต

7. กำหนดรูปแบบ ปฏิทิน และความต้องการของเจ้าหน้าที่ (Determining Formats, Schedules, and Staff Needs)

7.1 เลือกรูปแบบหรือวิธีการเรียน การสอนที่เหมาะสมที่สุดซึ่งอาจจะเป็นวิธีการเดียวหรือหลาย ๆ วิธีการ (เช่น การเรียนด้วยตนเอง การเรียนเป็นกลุ่ม การเรียนทางไกล)

7.2 กำหนดเวลาการปฏิบัติโปรแกรม ให้สอดคล้องกับเวลาที่ผู้เรียนสะดวกไม่ไปตรงเวลาทำงานหรือการทำกิจกรรมอื่น ๆ

7.3 คำนึงถึงความต้องการของฝ่ายเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับโปรแกรม (เช่น นักพัฒนาโปรแกรม ผู้ประสานงาน ผู้สอนหรือผู้อำนวยการ ศึกษานิเทศก์ นักประเมินผล)

7.4 พิจารณาและตัดสินใจว่าโปรแกรมที่จะจัดขึ้น เจ้าหน้าที่ขององค์กรไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ประจำหรืออาสาสมัครสามารถวางแผนและปฏิบัติงานเกี่ยวกับโปรแกรม ได้หรือไม่ หรือสมควรที่จะจ้าง ที่ปรึกษาจากภายนอกองค์กรมา หรือสมควรที่จะใช้ทั้งเจ้าหน้าที่ขององค์กรและเจ้าหน้าที่ ภายนอกองค์กร

8. การเตรียมงบประมาณและการวางแผนเรื่องการตลาด (Preparing Budgets and Marketing Plans)

8.1 คาดประมาณการณ้ค่าใช้จ่ายของโปรแกรม รวมทั้งค่าพัฒนาโปรแกรม ค่าปฏิบัติงาน และค่าประเมินผล (เช่น เงินเดือนเจ้าหน้าที่ ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับผู้มารับบริการ ค่าเช่าสิ่งอำนวยความสะดวก ค่าอาหาร ค่าลงทะเบียนเรียน

8.2 กำหนดแหล่งงบประมาณว่าจะได้มาจากที่ใดบ้าง (เช่น ค่าลงทะเบียนเรียน ผู้รับบริการ เงินสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ และงบประมาณจากรัฐบาล)

8.3 วิเคราะห์ภูมิหลังของประชากรที่จะมารับบริการในการวางแผนด้านการตลาด

8.4 เตรียมการประชาสัมพันธ์ ที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของผู้จะมารับบริการและใช้เอกสารที่เหมาะสมภายใต้เงื่อนไขเรื่องเวลา และงบประมาณที่กำหนดไว้

9. การสร้างแผนการเรียนการสอน (Designing Instructional Plans)

9.1 กำหนดวัตถุประสงค์ของแต่ละกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน

9.2 เลือกและลำดับเนื้อหาสาระตามระดับความรู้และประสบการณ์ของผู้เรียนตามลักษณะเนื้อหาวิชาการและสิ่งที่ผู้สอนเห็นว่าเหมาะสม

9.3 เลือกเทคนิคการเรียนการสอนเพื่อให้ได้ผลตามที่คาดหวังไว้ในการจัดการเรียนการสอน (เช่น การบรรยาย กรณีศึกษา บทบาทสมมุติ การละเล่น การเล่าเรื่อง)

9.4 เลือกและ (หรือ) พัฒนาสื่อที่จะเสริมการเรียนการสอน

9.5 ในแต่ละกิจกรรมเลือกวิธีประเมินผลที่จะช่วยเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนและช่วยให้รู้ว่าการเรียนการสอนได้ผลตามที่คาดหวังไว้หรือไม่

10. ประสานงานในการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก ต่าง ๆ ในการปฏิบัติโปรแกรมภาคสนาม (Coordinating, Facilitating and On-Site Events)

10.1 จัดอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่สร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ และดูแลอุปกรณ์สื่อต่าง ๆ อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้

- 10.2 ดูแลความเรียบร้อยของสถานที่ที่จัดโปรแกรม (เช่น สิ่งอำนวยความสะดวก ผู้สอน เจ้าหน้าที่ อุปกรณ์สื่อ กำหนดการ)
- 10.3 สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตั้งแต่ การต้อนรับผู้มารับบริการ (เช่น แสดงความเป็นกันเองกับผู้เรียนในการลงทะเบียน การปฐมนิเทศ)
- 10.4 จัดระบบการควบคุมติดตามการปฏิบัติงานที่สามารถเอื้อให้มีการตัดสินใจได้อย่างถูกต้องแต่รวดเร็วในกรณีที่โปรแกรมต้องมีการเปลี่ยนแปลง
- 10.5 รวบรวมข้อมูลเพื่อการประเมินผล และดูแลกิจกรรมการประเมินผลให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย
- 10.6 ให้เกียรติผู้เข้าร่วมโปรแกรม (เช่น การให้ของที่ระลึก ประกาศนียบัตร)
- 10.7 ปิดโปรแกรมด้วยการดูแลรายละเอียด ต่าง ๆ (เช่น การเก็บอุปกรณ์สื่อสาร)

11. การประชาสัมพันธ์ คุณค่า ของโปรแกรม (Communicating the Value of the Program)

- 11.1 เตรียมเสนอรายงานเกี่ยวกับโปรแกรม (เช่น เอกสารสำหรับแถลงการณ์ต่อ สื่อมวลชน โปสเตอร์ที่แสดงผลผลิต หรือผลิตผลจากฝีมือผู้เข้าร่วมโปรแกรม)
- 11.2 ดูแลว่าการเสนอรายงานใช้รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับบุคคล กลุ่มองค์กร หรือ ประชาชนทั่วไปที่สนใจ
- 11.3 เสนอรายงานในระยะเวลาที่เหมาะสม
- 11.4 ถ้ามีคำถาม หรือข้อสงสัย เกี่ยวกับโปรแกรม ติดตามประเด็นโดยการไปศึกษา ข้อมูลและความคิดเห็นจากผู้ที่จะช่วยให้ความกระจ่าง และคำตอบที่ดีที่สุด

แนวความคิด 11 ข้อ ของ Caffarella เกี่ยวกับองค์ประกอบในการพัฒนาโปรแกรมมีอยู่ 2 เรื่องที่น่าสนใจมาก คือ ในเรื่องเกี่ยวกับการพิจารณาว่าปัญหาบางเรื่องบางประเด็นถ้าหากมีวิธีการอื่น ที่ดีกว่าแล้ว บางกรณีไม่ควรจะจัดในรูปแบบของโปรแกรม เพราะในงานการศึกษานอกระบบ โรงเรียนบางเรื่องอาจจะใช้รูปแบบการพัฒนาโปรแกรมทางการศึกษาไม่ได้ผล ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าในบางเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมไม่สามารถจะแก้ไขบางสถานการณ์ได้ และอาจมีความจำเป็นที่จะต้องใช้มาตรการทางกฎหมายและทางการแพทย์ หรือทางรัฐศาสตร์จะได้ผลมากกว่า อีกเรื่องที่น่าสนใจ คือ เรื่องการคำนึงถึงความต้องการของฝ่ายเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโปรแกรม เพราะมีหนังสือน้อยเล่มในประเทศไทยที่จะกล่าวถึงเรื่องความต้องการของเจ้าหน้าที่ส่วนมากจะพูดถึงแต่ความสำคัญ และความต้องการของผู้เรียน

แนวความคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบในการพัฒนาโปรแกรมของ Knowles

Knowles (1971) ได้เสนอรูปแบบของการจัดกิจกรรมทางการศึกษา เพื่อช่วยให้ผู้ร่วมกิจกรรม ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเองได้ ซึ่งประกอบด้วย 7 ขั้นตอนดังนี้

1. การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสม คือ ให้ผู้ร่วมกิจกรรมรู้จักกันและกันมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมากกว่าบรรยากาศการแข่งขัน และเป็นกัลยาณมิตรกับผู้ร่วมกิจกรรม
2. วางแผนขนาดกลุ่มผู้ร่วมกิจกรรมให้เหมาะสมพร้อมกับสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
3. ช่วยผู้ร่วมกิจกรรมวินิจฉัยความต้องการเรียนรู้ของผู้ร่วมกิจกรรม
4. ช่วยผู้ร่วมกิจกรรมแปลง ความต้องการเรียนรู้เป็นจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ที่มีความชัดเจนเป็นไปได้ เหมาะสม มีความหมาย และสามารถวัดผลสำเร็จของงานได้
5. ช่วยผู้ร่วมกิจกรรมออกแบบแผนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ของผู้ร่วมกิจกรรม
6. รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาของผู้ร่วมกิจกรรมรายบุคคลหรือกลุ่มเล็ก ๆ เพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมเกิดความเชื่อมั่น ในการเรียนรู้มากขึ้น
7. ประเมินผลการเรียนรู้ โดยร่วมกับผู้ร่วมกิจกรรมกำหนด วิธีการประเมินผลการเรียนรู้ไว้ก่อนและใช้วิธีที่ได้ตกลงกันไว้ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้ร่วมกิจกรรม

Tyler (1996) ได้กำหนดหลักการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดวัตถุประสงค์ทางการศึกษา - คือ การกำหนดจุดประสงค์ของการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทัศนคติ และด้านทักษะ ซึ่งไทเลอร์ได้เน้นว่าการกำหนดจุดประสงค์จะต้องระบุพฤติกรรมที่ต้องการของผู้ร่วมกิจกรรมให้ได้อย่างชัดเจน และเจาะจง เพื่อใช้เป็นแนวทาง ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ โดยจะต้องพิจารณาข้อมูลพื้นฐานประกอบการตัดสินใจในการกำหนดวัตถุประสงค์ทางการศึกษา ดังนี้
 - 1.1 ความต้องการและความสนใจของผู้เรียน
 - 1.2 สภาพชีวิตทางด้านสังคมการเมือง และเศรษฐกิจ
 - 1.3 แนวคิด ทฤษฎี หลักการ ข้อเท็จจริง
2. การคัดสรรประสบการณ์ การเรียนรู้ เมื่อได้กำหนดวัตถุประสงค์ทางการศึกษาแล้ว ในขั้นตอนต่อไป ก็คือ การคัดสรรประสบการณ์การเรียนรู้ที่สามารถทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมเกิดการ

เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ โดยหลักการในการคัดสรรประสบการณ์การเรียนรู้ของไทเลอร์ มีดังนี้

2.1 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จะต้องให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้มีโอกาสฝึกฝน และปฏิบัติพฤติกรรมที่พึงประสงค์

2.2 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จะต้องทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมเกิดความพึงพอใจ ในพฤติกรรมของตนเอง

2.3 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จะต้องมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับผู้ร่วมกิจกรรม

2.4 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยกิจกรรมที่มีความหลากหลาย เพื่อนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ ข้อเดียวกันได้

2.5 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยกิจกรรมหนึ่ง ๆ สามารถนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมหลาย ๆ ข้อได้

3. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จะต้องทำการวางแผน การจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างมีระเบียบแบบแผน โดยหลักการที่สำคัญในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อการจัดกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพนั้น มีดังนี้

3.1 ความต่อเนื่อง

3.2 การมีลำดับขั้นตอน

3.3 การบูรณาการ

4. การประเมินผลการเรียนรู้ ในขั้นตอนสุดท้าย เป็นการประเมินผลการเรียนรู้ว่าสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้หรือไม่ โดยพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ของผู้ร่วมกิจกรรมซึ่งถ้าผู้ร่วมกิจกรรมเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ก็แสดงว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้นั้นบรรลุผลสำเร็จ โดยขั้นตอนในการประเมินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนี้

4.1 กำหนดวัตถุประสงค์ เชิงพฤติกรรม

4.2 กำหนดเครื่องมือที่ใช้วัดพฤติกรรมของผู้ร่วมกิจกรรม

4.3 กำหนดกลุ่มตัวอย่าง

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผล

รูปแบบการพัฒนาโปรแกรมของ Malaughlin

Malaughlin (1981: อ้างถึงใน วัชพันธ์ ลิขิตภาพรพงศ์ ,2535) ได้เสนอขั้นตอนในการพัฒนาโปรแกรมการจัดประสบการณ์ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ

1. การประเมินผลการเรียน (Assessment)
2. การตั้งเป้าหมายและจุดประสงค์การสอน (Setting Goal and Instructional Objective)
3. การวิเคราะห์ผลงาน (Task Analysis)
4. การเลือกและใช้กลยุทธ์ในการสอนรวมทั้งสื่ออุปกรณ์ (Selection and Use of Instructional Strategies Including Materials)
5. การประเมินผลโปรแกรม (Program Evaluation)

การประเมินผล

ก่อนที่จะให้ผู้เรียนเข้าร่วมโปรแกรม ควรมีการประเมินผลความรู้ก่อน เพื่อจะได้เปรียบเทียบว่า ก่อนและหลังเข้าร่วม โปรแกรม ผู้เรียน มีความรู้ และทักษะ เปลี่ยนไปจากเดิมหรือไม่ และเพื่อนำมาตั้งเป็นจุดประสงค์ ในการเรียนการสอนด้วย

การตั้งเป้าหมายและจุดประสงค์ในการสอน

เมื่อมีการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลแล้ว ขั้นต่อไปก็คือการระบุเป้าหมายในแต่ละรายวิชาภายใต้ข้อกำหนดของคณะกรรมการหลักสูตรการศึกษาเฉพาะตัว ซึ่งเป้าหมายนี้ควรเป็นเป้าหมายที่สามารถเกิดขึ้นได้จริงและบรรลุได้โดยผู้เรียน การเลือกเป้าหมายเหล่านี้ควรมีความสัมพันธ์กับทักษะของผู้เรียนเพื่อการนำไปประยุกต์ใช้ในสังคมและการศึกษาในอนาคต

จากการมีเป้าหมายรายปีก็สามารถที่จะตั้งจุดประสงค์ระยะสั้นได้ โดยที่จุดประสงค์เหล่านี้คือศูนย์รวมของพฤติกรรมเฉพาะที่ผู้เรียนจะต้องบรรลุตามที่ตั้งไว้ ลำดับของจุดประสงค์ในแต่ละรายวิชาควรจะต้องเรียงลำดับตามความสำคัญจากมากไปหาน้อย เมื่อจุดประสงค์ถูกบรรลุแล้วผู้สอนจึงจะเริ่มการสอนทักษะในด้านอื่นๆต่อไป

การวิเคราะห์ผลงาน

การวิเคราะห์ผลงานเกี่ยวข้องกับการแตกย่อยทักษะให้เป็นขั้นตอนย่อยๆ และเรียงลำดับของขั้นตอนย่อยๆเหล่านี้ตามความสมเหตุสมผล รวมถึงลำดับของการนำวัสดุอุปกรณ์มาใช้จะส่งผลต่อความเร็วในการเรียนรู้ทักษะเหล่านี้ของผู้เรียนด้วย วิธีการก็คือเรียงลำดับจากทักษะที่ง่ายไปสู่ทักษะที่ยากขึ้น

การวิเคราะห์ผลงานเป็นสิ่งที่สำคัญที่ผู้สอนควรมี ถึงแม้ว่ารายละเอียดของแต่ละทักษะที่แตกย่อยออกมาจะมีจำนวนแตกต่างกันตามการเรียนการสอนและระดับการปฏิบัติตนของผู้เรียน

การทำความเข้าใจในการเรียงลำดับทักษะอย่างมีเหตุมีผลและทักษะในการวิเคราะห์ผลงานก็เป็นสิ่งที่สำคัญเช่นกัน

การเลือกและใช้กลยุทธ์ในการสอนรวมทั้งสื่ออุปกรณ์ และการประเมินผลโปรแกรม

ในขณะที่การวิเคราะห์ผลงานเป็นกระบวนการที่ต้องใช้ความสามารถสูง กลยุทธ์ในการสอนก็ส่งผลต่อวิธีการสอนเช่นกัน ขั้นตอนในการสอนคือการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งของผู้สอน ที่ถ่ายทอดออกมาสู่ผู้เรียนเพื่อที่จะให้ผู้เรียนได้แสดงออกถึงทักษะที่ครูตั้งเป้าหมายเอาไว้ ขั้นตอนการสอนอาจจะรวมไปถึงการสอนโดยใช้วาจา การสาธิต การฝึกฝน การโต้ตอบจากผู้เรียน การเสริมแรง หรือแม้แต่การแนะนำตามหนังสือโดยละเอียด

การประเมินผลโปรแกรม

เมื่อโปรแกรมได้ถูกปฏิบัติครบถ้วนทุกขั้นตอนแล้ว มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องตรวจสอบว่าผู้เรียนกำลังทำอะไรอยู่บ้าง หากผู้เรียนยังไม่สามารถบรรลุจุดประสงค์ภายในเวลาที่เหมาะสมแล้ว จะต้องมีการทบทวนหลักสูตรอีกครั้ง อาจจะพบได้ว่าวัสดุอุปกรณ์ในการสอนที่นำมาใช้อาจจะยากเกินไป หรือทักษะที่แตกย่อยมาแล้วอาจจะไม่ละเอียดเพียงพอ ในอีกมุมมองหนึ่ง อาจจะเป็นไปได้ว่ากลยุทธ์ในการสอนมีประสิทธิภาพไม่เพียงพอ ตัวอย่างเช่น การสอนอาจถูกสื่อสารไม่ชัดเจนหรือการเสริมแรงถูกนำมาใช้ไม่สม่ำเสมอเพียงพอ

จุดประสงค์และเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินที่แม่นยำตรงชัดเจนจะเป็นประโยชน์ต่อการมีกรอบในการอ้างอิงว่าผู้เรียนเคยเป็นอย่างไรในอดีต ผู้เรียนเป็นอย่างไรในตอนนี้ และผู้เรียนจะไปทิศทางใดในอนาคต

ผู้วิจัยสังเกตเห็นแล้วว่าโปรแกรม ดังกล่าว เหมาะสมสำหรับกลุ่มเป้าหมาย คือ คนขับรถแท็กซี่

ทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่ (andragogy)

ความหมายของทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่ (andragogy)

อุนตา นพคุณ (2527) ได้กล่าวถึง ความหมายของทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่ (andragogy) มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า andr แปลว่า คนหรือผู้ใหญ่ และ agogos แปลว่า การนำ ส่วนคำว่า pedagogy ก็มาจากรากศัพท์ภาษาละติน เช่นกัน คำ paid แปลว่า เด็ก และ agogos แปลว่าการนำ นอกจากนี้แล้วมีคำอื่น ๆ อีกที่เกี่ยวข้องกับ andragogy คือ คำว่า andragogics กับคำว่า andagology ในภาษาดัตช์คำว่า andragogy หมายถึง กิจกรรมที่มีการควบคุมอย่างตั้งใจ และอย่างเชี่ยวชาญที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้ใหญ่ ส่วน andragogics หมายถึง พื้นฐานหรือภูมิหลังของวิธีการและแนวความคิดที่เข้ามาควบคุมกระบวนการ andragogy และคำว่า

andragology คือ การศึกษาด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ในเรื่องของ andragogy กับ andragogics

สำหรับ Knowles นั้นได้ให้คำนิยามของ andragogy ว่า " เป็นศิลป์ และศาสตร์ในการช่วยให้ ผู้ใหญ่เรียนรู้ ซึ่งเปรียบเทียบกับคำว่า pedagogy จะหมายถึง ศิลป์ และศาสตร์ ในการช่วยเหลือให้เด็กเรียนรู้

ตอนที่ 4 ทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่ (andragogy)

อუნตา นพคุณ (2527) กล่าวถึง ทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่ (andragogy) ว่าตั้งอยู่บนข้อปฐม สมมติ 4 ประการคือ

1. มโนภาพต่อตนเอง (Self-concept)

ปฐมสมมติข้อนี้ คือว่า เมื่อบุคคลเจริญเติบโตและมีวุฒิภาวะยิ่งขึ้นเท่าไร มโนภาพต่อตนเองจะเคลื่อนจากการพึ่งผู้อื่นเต็มที (ตัวอย่าง ทารก) ไปเป็นการนำตนเอง ตามความเชื่อของ andragogy ก็ คือ เมื่อจุดใดที่บุคคลได้บรรลุถึงขั้น การควบคุมและการนำตนเองได้เขาได้เป็นผู้ใหญ่ ในเชิงจิตวิทยาแล้วและสิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมา คือ บุคคลเกิดความต้องการทางจิตใจอย่างลึกซึ้งที่จะให้ผู้อื่นมองเขาว่า เขานั้นสามารถควบคุมและนำตนเองได้ ดังนั้นถ้าในสถานการณ์ใดที่เขาไม่ได้รับโอกาสที่จะควบคุมและนำตนเอง เขาจะเกิดความตึงเครียดขึ้น และปฏิกิริยาจะออกมาในลักษณะที่โกรธเคืองและแสดงการต่อต้าน

2. ประสบการณ์ (Experience)

ปฐมสมมติข้อนี้คือว่าเมื่อบุคคลมีวุฒิภาวะยิ่งขึ้นก็ยังมีประสบการณ์อย่างกว้างขวางที่จะทำให้เขาเป็นแหล่งทรัพยากรอันมหาศาลของการเรียนรู้ และในขณะที่เดียวกันก็มีพื้นฐานกว้างที่จะรองรับการเรียนรู้ใหม่

3. ความพร้อม (Readiness)

ในเรื่องนี้ หมายความว่า ผู้ใหญ่มีความพร้อมที่จะเรียน เมื่อเขาารู้สึกว่าสิ่งนั้น "จำเป็น" ต่อบทบาทและสถานภาพทางสังคม ของเขา ในฐานะที่เขาเป็นคณงาน คู่สมรส ผู้ปกครอง สมาชิกขององค์กร ผู้นำ ผู้ใช้เวลาว่าง ฯลฯ ส่วนเด็กนั้นข้อปฐมสมมติมีว่า เด็ก "ควร" จะเรียนในสิ่งที่มีความสำคัญต่อพัฒนาการด้านร่างกาย และสติปัญญา

4. แนวโน้มต่อการเรียนรู้ (Orientation to learning)

ปฐมสมมติมีว่า เด็กได้ถูกปรับภาวะให้มีแนวโน้มยึดเนื้อหาวิชาเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ แต่ทว่าผู้ใหญ่ มีแนวโน้มที่ยึดศูนย์กลางของปัญหาในการเรียนรู้ ทั้งนี้สาเหตุใหญ่มาจากเรื่องเวลาสำหรับเด็กการมองดูเวลาเป็นเรื่อง ของอนาคตยังไม่เกิดขึ้น แต่ผู้ใหญ่เวลาเป็นเรื่องระยะสั้นใกล้ตัวความรู้นั้นจะต้องนำไปใช้ได้ทันทีในปัจจุบัน ไม่ใช่รอไปใช้ในอนาคต

อาชัญญา รัตนอุบล (2542) สรุปสาระของทฤษฎี (andragogy) ได้ว่า เมื่อบุคคลมีวุฒิภาวะ บุคคลดังกล่าวจะมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. มโนทัศน์การรับรู้ของตนเองจะเปลี่ยนแปลงจากผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ ต้องพึ่งพา ผู้อื่นไปสู่ ผู้ที่สามารถนำตนเองได้

2. บุคคลเหล่านี้จะสะสมประสบการณ์ความรู้มากมาย จนสามารถใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้ อันทรงค่า

3. ความพร้อมที่จะเรียนเพิ่มมากขึ้น โดยมุ่งไปสู่ภาระงานตามบทบาทหน้าที่ของตนในสังคม

4. การรับรู้ในเรื่องของเวลามีการเปลี่ยนแปลง จากผู้ที่มีมุ่งจะนำความรู้ไปใช้ในอนาคต สูการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน และแนวทางการเรียนรู้จะเปลี่ยนจากเนื้อหาเป็นศูนย์กลางไปสู่การลงมือปฏิบัติเป็นศูนย์กลาง

ตารางที่2 ตารางเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างลักษณะผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่และเด็กตามทฤษฎี

	ปฐมสมมติ(assumption)	
	เด็ก(pedagogy)	ผู้ใหญ่ (andragogy)
มโนภาพต่อตนเอง (self-concept)	พึ่งพา (dependency)	การเพิ่มพูนลักษณะนำตัวเอง (incretion self directiveness)
ประสบการณ์ (experience)	มีคุณค่าน้อย (of little worth)	เป็นแหล่งทรัพยากรอันมีค่า สำหรับการเรียนรู้ (learners are a rich resource for learning)
ความพร้อม (readiness)	พัฒนาการด้านชีวะ (biological development) แรงผลักดันทางสังคม (social pressure)	การพัฒนาหน้าที่การวาง และ บทบาททางสังคม (developmental tasks of social roles)
การเห็นคุณค่าของเวลา (time perspective)	การนำไปใช้ต้องรอเวลา (postphoned application)	นำไปใช้ได้ทันที (immediacy of application)
แนวโน้มต่อการเรียนรู้ (orientation to learning)	ใช้เนื้อหาวิชาเป็นศูนย์กลาง (subject centered)	ใช้ปัญหาเป็นศูนย์กลาง (problem centered)

จากทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่ (andragogy) พอสรุปได้ว่า ผู้ใหญ่จะเรียนรู้เมื่อพร้อม หรือ เรื่องที่ เรียนรู้มีความสำคัญหรือเกี่ยวข้องกับตนเอง ผู้ใหญ่นำประสบการณ์ของตนเองมา ประกอบในการเรียนรู้ และมีความรับผิดชอบต่อกันเอง

วิธีการสอนผู้ใหญ่

อาชัญญา รัตนอุบล (2524) กล่าวถึงวิธีการสอนผู้ใหญ่ดังนี้

1. การเรียนการสอนเป็นกลุ่ม

1.1 การเรียนการสอนแบบกลุ่มที่ครูเป็นศูนย์กลาง

1.1.1 การบรรยาย (Lecture)

1.1.2 การสาธิต (Demonstration)

1.1.3 การอภิปราย โดยครูเป็นผู้กำหนดกรอบและประเด็น (Discussion)

1.2 การเรียนการสอนแบบกลุ่มที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

1.2.1 อภิปรายกลุ่ม (Group discussion)

1.2.2 อภิปรายกลุ่มใหญ่ (A Whole Class Discussion)

1.2.3 อภิปรายกลุ่มย่อย (Small Group Discussion)

1.2.4 อภิปรายหมู่ (Panel Discussion)

1.2.5 การระดมสมอง (Brainstorming)

1.2.6 การโต้เถียง (Debate)

1.2.7 การแสดงบทบาทสมมุติ (Role Play)

1.2.8 การสัมมนา (Seminar)

1.2.9 ทัดนศึกษา (Field Trip)

1.2.10 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop)

2. การเรียนการสอนรายบุคคล

2.1 การศึกษาโดยอิสระ (Independent Study)

2.2 การศึกษาจากบทเรียนสำเร็จรูป (Programmed Instruction)

2.3 การเรียนการสอนโดยวิธีทางไกล (Distance Education)

3. การเรียนการสอนแบบชุมชน

3.1 การจัดแหล่งวิทยาการภายในชุมชน

3.2 การส่งเสริมชุมชนให้มีบทบาทในการจัดการศึกษาในชุมชน

3.3 การส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ในชุมชน

ตอนที่ 5 การสอนที่ใช้ในการจัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียน เกี่ยวกับ กฎระเบียบข้อบังคับ สำหรับคนขับรถแท็กซี่

การนำเสนอกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเกี่ยวกับ กฎระเบียบข้อบังคับ สำหรับคนขับรถแท็กซี่ ที่จัดขึ้นให้กับวัยผู้ใหญ่ เทคนิคที่ควรใช้ในโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนควรมีความหลากหลายเพื่อกระตุ้นให้คนขับรถแท็กซี่ เกิดการเรียนรู้มากที่สุด โดยผู้วิจัยได้สังเคราะห์เทคนิคการสอนจาก ทิศนา ข้ามมณี (2545) ได้ดังนี้

เทคนิคการสอนโดยการใช้เกม

วิธีการสอนโดยใช้เกม (ทิศนา ข้ามมณี ,2545) คือกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการให้ผู้เรียนเล่นเกมตามกติกา และนำเสนอหาและข้อมูลเกม พฤติกรรมการเล่น วิธีการเล่น และผลการเล่นของผู้เรียนมาใช้ในการอภิปรายเพื่อสรุปการเรียนรู้

เทคนิคการสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง

วิธีการสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง(ทิศนา ข้ามมณี ,2545) คือกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยผู้เรียนศึกษาเรื่องที่สมมติขึ้นจากความเป็นจริง และตอบประเด็นคำถามเกี่ยวกับเรื่องนั้น แล้วนำคำตอบและเหตุผลที่มาของคำตอบนั้นมาใช้เป็นข้อมูลในการอภิปราย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์

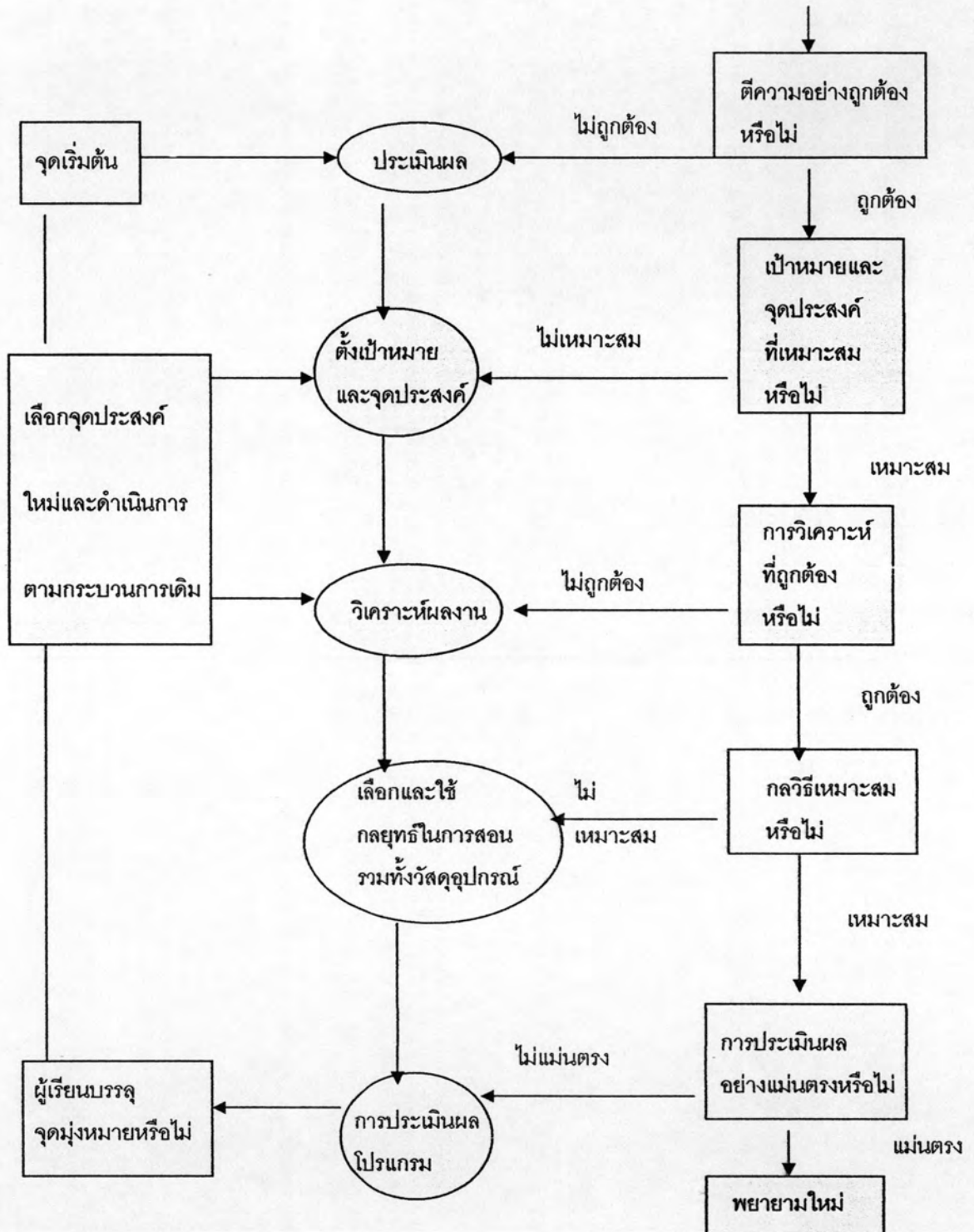
เทคนิคการสอนโดยสาธิต

วิธีการสอนโดยสาธิต(ทิศนา ข้ามมณี ,2545) คือกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการแสดงหรือทำสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้สังเกตดู แล้วให้ซักถาม อภิปราย และสรุปการเรียนรู้ที่ได้จากการสังเกตการสาธิต

เทคนิคการสอนโดยการบรรยาย

วิธีการสอนโดยการบรรยาย(ทิศนา ข้ามมณี ,2545) คือกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการเตรียมเนื้อหาสาระ แล้วบรรยาย คือพูดบอกเล่า อธิบาย เนื้อหาสาระ หรือสิ่งที่ต้องการสอนแก่ผู้เรียน และประเมินผลการเรียนรู้ด้วยวิธีการใดวิธีหนึ่ง

ตารางที่ 3 รูปแบบการพัฒนาโปรแกรมของ Malaughlin

ตอนที่ 6 ความหมาย และ ประวัติการเกิดรถแท็กซี่

รถแท็กซี่ หมายความว่า รถยนต์รับจ้าง (รย.6) ประเภทรถยนต์รับจ้างบรรทุกคนโดยสาร ไม่เกินเจ็ดคน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงออกตามความในพระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ.2522

รถรุ่นแรกที่เข้ามามีบทบาทในประเทศไทยคือ รถลาก ในปี พ.ศ.2414 ผู้นำเข้ามา คือ พระยาโชฎีราชเศรษฐี เนื่องจากท่านได้แต่งสำเนาไปค้าขายเมืองจีนบ่อย ๆ จึงติดต่อสั่งมาใช้ในเมืองไทย ในสมัยเดียวกัน จึงเริ่มมีการตัดถนนเป็นสายแรก คือ ถนนเจริญกรุง ต่อมาจึงเริ่มมีรถยนต์เข้ามาวิ่งในกรุงเทพมหานคร รถยนต์คันแรกของประเทศไทยสั่งเข้ามาโดย เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี

ในปี พ.ศ.2474 กรมตำรวจ ได้เสนอร่าง พระราชบัญญัติจราจรทางบกขึ้นมาต่อกระทรวงมหาดไทย เพื่อออกเป็นกฎหมายใช้บังคับประชาชน ร่างพระราชบัญญัตินี้ พ.ศ.อ. ซี.บี.พอลเลต เป็นผู้ร่างพระราชบัญญัติจราจรทางบกขึ้น โดยอาศัยหลักกฎหมายจราจรของประเทศอังกฤษ แล้วนำมาดัดแปลงให้เข้ากับสภาพสังคมของประเทศไทย และได้ผ่านการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรเป็นกฎหมายได้ เมื่อ พ.ศ.2477 จากนั้น คำว่า "จราจร" ก็เริ่มแพร่กระจายไปสู่ประชาชนต่อมาจึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม โดย พระราชบัญญัติจราจรทางบก ฉบับที่ 2 พ.ศ.2478 , ฉบับที่ 3 เมื่อ พ.ศ.2481 , ฉบับที่ 4 เมื่อ พ.ศ.2508 และ ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 59 พ.ศ.2515 จนกระทั่งปัจจุบันได้มีการปรับปรุงพระราชบัญญัติจราจรทางบกขึ้นใหม่ ในปี พ.ศ. 2522 (เสถียรวิชัยลักษณะและคณะ : 2526) ซึ่งครอบคลุมการสัญจรคน , สัตว์ , ยานพาหนะ ทุกชนิด ยกเว้นการสัญจรทางรถไฟ ทางน้ำ ทางอากาศ และทางอวกาศ ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติจราจรทางบก ฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันและให้ยกเลิกทุกฉบับที่ผ่านมา

รถแท็กซี่ได้ออกวิ่งรับจ้างเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ.2467 สมัยนั้นเรียกกันว่า "รถไมล์" เพราะคิดราคาเป็นไมล์ คำว่า "แท็กซี่" เพิ่งมาเรียกตามฝรั่งเมื่อภายหลัง รถแท็กซี่ในปัจจุบันมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นสูงมาก เนื่องจากในปัจจุบันได้มีมาตรการป้องกันระบบการขายป้ายทะเบียนเหมือนระบบสมัยเก่า (อุษา ไยบัว, 2538) ซึ่งจะมีราคาประมาณ 5-7 แสนบาท โดยมาตรการนี้ได้กำหนดให้การขายรถแท็กซี่ทุกคันสามารถขายในรูปทรัพย์สินได้ แต่ไม่มีสิทธิในการทำแท็กซี่ เมื่อขายรถคันนั้นแล้วรถนั้นต้องเปลี่ยนทะเบียนเป็นส่วนบุคคล คือเป็นการให้สิทธิ์เฉพาะตัว จะตกทอดได้เฉพาะทายาทเท่านั้น

สำหรับผู้ที่มีความประสงค์จะขอป้ายทะเบียนแท็กซี่ก็ได้เปิดโอกาสให้เป็นรถแท็กซี่ส่วนบุคคล โดยเพียงผู้ขออนั้นมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กรมการขนส่งทางบกระบุไว้ ก็สามารถจดทะเบียนได้ เราจึงเรียกกันว่าเป็นยุคแท็กซี่เสรี คือทุกคนมีสิทธิขอทะเบียนขับรถได้ ไม่ว่าจะเป็นส่วน

บุคคล หรือนิติบุคคล จำนวนเท่าใดก็ได้และไม่จำกัดเวลา ขณะนี้ยังคงเปิดไปเรื่อย ๆ ไม่มีแนวโน้มว่าจะหยุด

นอกจากนี้ปัจจุบันเจ้าของกิจการเช่ารถแท็กซี่จำนวนมาก ได้เปิดโอกาสให้คนขับรถแท็กซี่ ได้มีโอกาสเช่าซื้อ โดยให้สิทธิผ่อนรถได้ในราคาที่ถูกลงมาก โดยจะตกวันละ 750 บาท เป็นเวลา 5 ปี ก็จะได้รถเป็นของตนเอง ค่าเงินดาวน์ก็ถูกขึ้นไปอีกเพียง 10,000 บาท เท่านั้น โดยการโอนเข้าบัญชี ทุก 5 หรือ 7 วัน หรือผ่อนกับไฟแนนซ์ ซึ่งจะมีราคาสูงกว่า

ดังนั้นตั้งแต่กระทรวงคมนาคมได้ออกกฎกระทรวง ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ.2522 (พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ.2522, กฎกระทรวง ฉบับที่ 18,2537) เรื่อง การจดทะเบียนรถยนต์รับจ้างบรรทุกคนโดยสารไม่เกิน 7 คน (รถแท็กซี่) ในเขตกรุงเทพมหานครจนถึงปัจจุบัน พบว่า (กรมการขนส่งทางบก ,2539) มีผู้มายื่นขอจดทะเบียนรถยนต์รับจ้างในเขตกรุงเทพมหานครจนถึงปัจจุบันเป็นจำนวนมาก มีการจดทะเบียนไปแล้วจำนวน 46,880 คัน ซึ่งมากกว่ารถโดยสารประจำทางเสียอีก โดยรถแท็กซี่เหล่านี้จะวิ่งอยู่บนท้องถนนตลอดแม้จะไม่มีผู้โดยสาร

การควบคุมการจดทะเบียนของการประกอบการรถแท็กซี่

ระเบียบในการยื่นขอจดทะเบียนรถแท็กซี่ มีดังนี้

1. กรณีบุคคลธรรมดา จะตรวจสอบว่าผู้ยื่นขอนั้นเป็นผู้ได้รับใบอนุญาตขับรถรถยนต์ มาตรฐานะจริงหรือไม่
2. กรณีนิติบุคคลจะพิจารณา ดังต่อไปนี้
 - 2.1 จำนวนรถที่ขอจดทะเบียน
 - 2.2 สถานที่เก็บรถ
 - 2.3 ตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของเอกสารประกอบคำขอ
 - 2.4 สถานที่ตั้งสำนักงานใหญ่ หรือสำนักงานสาขา
3. เมื่อเจ้าหน้าที่ตรวจสอบคำขอแล้วเห็นว่า ผู้ขอมีคุณสมบัติถูกต้องครบถ้วนตามระเบียบ จะประมวลเรื่องราวคำขอพร้อมด้วยเอกสารหลักฐานต่าง ๆ เสนอขอความเห็นชอบจากนายทะเบียนผู้มีอำนาจก่อนรับจดทะเบียน
4. กรณีนายทะเบียนเห็นชอบการจดทะเบียน ให้มีหนังสือแจ้งผู้ยื่น ขอให้นำรถมาจดทะเบียนภายใน 60 วัน นับตั้งแต่วันที่ได้รับหนังสือจากนายทะเบียน

พระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ.2522 มาตรา 49 ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ขอใบอนุญาตขับรถ ๖ ประการไว้ดังนี้

1. ได้รับใบอนุญาตขับรถยนต์ส่วนบุคคลมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี
2. มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้
 - 2.1 มีอายุไม่ต่ำกว่า 25 ปีบริบูรณ์
 - 2.2 มีความรู้ความสามารถในการขับรถ
 - 2.3 มีความรู้ในข้อบังคับการเดินรถ ตามพระราชบัญญัตินี้และตามกฎหมายว่าด้วยการจราจรทางบก
 - 2.4 ไม่เป็นผู้มีร่างกายพิการจนเป็นที่เห็นได้ว่าไม่สามารถขับรถได้
 - 2.5 ไม่มีโรคประจำตัว ที่ผู้ประกอบอาชีพด้านเวชกรรมเห็นว่า อาจเป็น อันตรายขณะขับรถ
 - 2.6 ไม่เป็นบุคคลวิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือน
 - 2.7 ไม่มีใบอนุญาตขับรถชนิดเดียวกันอยู่แล้ว
 - 2.8 ไม่เป็นผู้อยู่ในระหว่างถูกยึดหรือเพิกถอนใบอนุญาตขับรถ
3. ไม่เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษ หรือถูกเจ้าพนักงานเปรียบเทียบปรับ ตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป สำหรับความผิดเกี่ยวกับการขับรถอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ เว้นแต่จะพ้นโทษครั้งสุดท้าย ไม่น้อยกว่าหกเดือนแล้ว
 - 3.1 ฝ่าฝืนสัญญาณจราจรหรือเครื่องหมายจราจร
 - 3.2 ในขณะที่เมาสุราหรือเมาของอย่างอื่น
 - 3.3 ในลักษณะกีดขวางการจราจร
 - 3.4 ใช้ความเร็วเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด
 - 3.5 โดยประมาท หรือน่าหวาดเสียวอันอาจเกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สิน
 - 3.6 โดยไม่คำนึงถึงความปลอดภัย หรือความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น
4. มีสัญชาติไทย
5. รู้จักถนนและทางหลวงในจังหวัดที่ขอรับใบอนุญาตขับรถพอสมควร
6. ไม่เป็นผู้มีโรคติดต่อที่น่ารังเกียจตามที่กำหนดในกฎกระทรวง
7. ไม่เป็นผู้ติดสุรายาเมา หรือยาเสพติดให้โทษ
8. ไม่เคยเป็นผู้ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ หรือความผิดเกี่ยวกับความสงบสุขของประชาชน ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดภัยอันตรายต่อประชาชน ความผิดเกี่ยวกับเงินตรา ความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดต่อชีวิต ความผิดต่อร่างกาย ความผิดต่อเสรีภาพ ความผิดฐานลักทรัพย์และฉ้อโกงทรัพย์ ความผิดฐานกรรโชก ริด

เอาทรัพย์ ชิงทรัพย์และปล้นทรัพย์ ความผิดฐานยักยอก ความผิดฐานรับของโจร ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา หรือคำสั่งที่ขอด้วยกฎหมายให้จำคุก เว้นแต่โทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ หรือพ้นโทษมาแล้ว ไม่น้อยกว่า สามปี เว้นแต่พ้นโทษจำคุกไม่น้อยกว่า

1. หกเดือนสำหรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาไม่เกินสามเดือน
2. หนึ่งปีสำหรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาไม่เกินสามเดือน แต่คดีนั้นเกี่ยวกับการใช้รถกระทำความผิด หรือ
3. หนึ่งปีหกเดือนสำหรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาเกินสามเดือน แต่ไม่เกินสามปี

ตอนที่ 7 กฎหมายและระเบียบจรรยาบรรณที่ผู้ขับขี่รถแท็กซี่ ควรทราบ (วสันต์ ธีรานุรักษ์ .2530:1-60)

กฎหมายและระเบียบจรรยาบรรณฉบับที่ใช้ปัจจุบัน คือ พระราชบัญญัติจรรยาบรรณ พ.ศ.2522 และกฎกระทรวงอีกหลายฉบับ ที่ออกตามความในพระราชบัญญัติฉบับนี้ สำคัญบางมาตราที่เกี่ยวกับการขับขี่แท็กซี่มีดังต่อไปนี้ คือ

การรับส่งผู้โดยสาร (สำหรับรถแท็กซี่)

1. ห้ามมิให้ผู้ขับขี่รถแท็กซี่ ปฏิเสธไม่รับจ้างบรรทุกคนโดยสาร เว้นแต่การบรรทุกนั้น น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ตนหรือผู้โดยสาร และหากประสงค์จะไม่รับจ้างบรรทุกคนโดยสาร ให้แสดงป้ายงดรับจ้างบรรทุกคนโดยสาร

2. ห้ามมิให้ผู้ขับขี่รถแท็กซี่ บรรทุกผู้โดยสาร เกินจำนวนที่กฎหมายกำหนด

3. ห้ามมิให้เรียกให้คนขึ้นแท็กซี่ โดยส่งเสียงอื้ออึง หรือในลักษณะที่ก่อความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้อื่น

4. ห้ามต้อน ดึง เหนี่ยวให้คนขึ้นรถแท็กซี่คันใดคันหนึ่ง

5. ห้ามมิให้ผู้ขับขี่รถแท็กซี่ เรียกเก็บค่าโดยสารเกินอัตราที่ปรากฏจากมาตรแท็กซี่

6. ให้ผู้ขับขี่รถแท็กซี่ พาผู้โดยสารไปยังสถานที่ที่จ้าง ตามเส้นทางที่สั้นที่สุด หรือเส้นทางที่ไม่อ้อมเกินควร และจะต้องส่งคนโดยสาร ณ สถานที่ตามที่ตกลงกันได้ และมีให้ผู้โดยสารไปทอดทิ้งระหว่างทาง ไม่ว่าด้วยประการใด ๆ

การแต่งกาย (สำหรับรถแท็กซี่)

1. ลักษณะเครื่องแต่งกาย

ผู้ขับขี่รถแท็กซี่ ต้องแต่งกายให้สะอาดเรียบร้อย รัดกุมด้วยเครื่องแต่งกาย ดังต่อไปนี้

1.1 เสื้อเชิ้ตคอพับ แขนสั้นเพียงข้อศอก หรือแขนยาว การสวมเสื้อนี้ ให้สอดชายล่างของเสื้อไว้ภายในกางเกง

- 1.2 กางเกงขายาวสีเดียวกับเสื้อ
- 1.3 รองเท้าหุ้มส้นหรือหุ้มข้อ (เว้นแต่เท้าป่วย จนไม่สามารถสวมใส่ได้)
- 1.4 หมวก ถ้าจะใส่หมวก ต้องเป็นหมวกทรงหม้อตาล สีเดียวกับเสื้อ

2 ลักษณะเครื่องหมาย

ผู้ขับรถแท็กซี่ต้องติดเครื่องหมาย ดังต่อไปนี้

2.1 ทึ่อกเสื้อด้านซ้าย ให้ติดชื่อและนามสกุลของผู้ขับขี่ เป็นอักษรภาษาไทย ขนาดตัวอักษรสูงไม่น้อยกว่า หนึ่งเซนติเมตรครึ่ง ตัวอักษรต้องเป็นตัวพิมพ์ อ่านได้ง่าย โดยเย็บติดหรือปักไว้ สีของตัวอักษรให้ติดกับสีเสื้อเห็นได้ชัด

2.2 เครื่องหมายตามข้อ 1. ต้องให้มองเห็นได้ชัดโดยตลอด มิให้มีสิ่งใดปิดบังไว้เลย แม้แต่เพียงบางส่วน

ข้อบังคับสำหรับผู้ขับรถแท็กซี่ที่เกี่ยวกับใบอนุญาตขับรถแท็กซี่

ตามกฎหมายกำหนดให้ใบอนุญาตขับรถแท็กซี่มี 3 ประเภท

1. ใบอนุญาตขับรถแท็กซี่ประเภท ชั่วคราว
2. ใบอนุญาตขับรถแท็กซี่ประเภท มีอายุ 1 ปี (ปีต่อปี)

คุณสมบัติของผู้ได้รับใบอนุญาตขับรถแท็กซี่

1. อายุไม่ต่ำกว่า 22 ปีบริบูรณ์
2. มีความรู้ ความสามารถในการขับรถยนต์เป็นอย่างดี
3. มีความรู้ข้อบังคับการเดินรถ ตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ.2522
4. ไม่เป็นผู้มีร่างกายพิการจนเห็นได้ชัด ว่าไม่สามารถขับรถได้
5. ไม่มีโรคประจำตัว ที่ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม เห็นว่า อาจเป็นอันตรายในขณะขับรถ
6. ไม่เป็นบุคคลจรดหรือจิตฟั่นเฟือน
7. ไม่มีใบอนุญาตขับรถประเภทเดียวกันอยู่แล้ว
8. ไม่เป็นผู้อยู่ระหว่างถูกเพิกถอนหรือถูกยึดใบอนุญาตขับรถ

อัตราโทษปรับ เมื่อฝ่าฝืน หรือ กระทำผิด ตามพ.ร.บ.จราจรทางบก พ.ศ.2522

- 1.ห้ามปฏิเสธการรับจ้าง เว้นแต่การรับจ้างนั้นเกิดอันตรายแก่ตนเองหรือผู้โดยสาร

โทษปรับไม่เกิน 1,000 บาท

2.การไม่รับจ้าง ต้องแสดงป้าย "งดรับจ้าง" หรือป้าย "ส่งกะ....(สถานที่ หรือย่านที่ส่งกะ)....." โทษ ปรับไม่เกิน 1,000 บาท

3.ห้ามต้อน ดึง เหนี่ยว ยื้อคนหรือสิ่งของของคนเพื่อให้คนขึ้นแท็กซี่ โทษปรับไม่เกิน 1,000 บาท

4.ห้ามสูบบุหรี่ เปิดวิทยุ หรือกระทำการใดๆที่ก่อความรำคาญแก่คนโดยสาร โทษปรับไม่เกิน 1,000 บาท

5.ห้ามรับคนโดยสารในบริเวณที่มีเครื่องหมายจราจรห้ามไว้ โทษปรับไม่เกิน 1,000 บาท

6.ห้ามพุดจาไม่สุภาพ เสียดสี ดูหมิ่น ก้าวร้าว ต่อผู้โดยสารหรือผู้อื่น โทษปรับไม่เกิน 1,000บาท

7.ต้องพาผู้โดยสารไปส่งตามเส้นทาง "ที่สิ้นสุดหรือไม่อ้อม โทษปรับไม่เกิน 2,000บาท ตามพ.ร.บ. รถยนต์ พ.ศ.2522

1.ต้องมีใบอนุญาตขับรถยนต์สาธารณะ (รถแท็กซี่)และพกพาขณะขับรถ โทษปรับไม่เกิน 1,000บาท

2.ใบอนุญาตขับรถตาม ข้อ 1. ต้องไม่สิ้นอายุและหรือถูกเพิกถอน โทษปรับไม่เกิน 1,000 บาท

3.ห้ามใช้รถแท็กซี่ขาดต่อภาษีประจำปี โทษปรับไม่เกิน 2,000 บาท

4.รถแท็กซี่ที่ใช้จะต้อง

4.1 มีมิเตอร์และผ่านการตรวจสอบจากกรมการขนส่งทางบกแล้ว ปรับไม่เกิน 1,000 บาท

4.2 แสดงแผ่นป้ายทะเบียนให้ชัดเจน ไม่มีสิ่งใดปิดบัง ปรับไม่เกิน 1,000 บาท

4.3 แสดง "หมายเลขทะเบียน" ไว้ภายในรถที่ด้านซ้ายของแผงหน้าปัทม์ และประตูหลัง 2 ข้าง ปรับไม่เกิน 1,000 บาท

4.4 กรณีรถของนิติบุคคล จะต้องแสดงเครื่องหมายต่อไปนี้ด้วย ปรับไม่เกิน 1,000 บาท

4.4.1 ชื่อนิติบุคคลและหมายเลขทะเบียนรถ ขนาดสูงไม่น้อยกว่า 7 ซม.

4.4.2 หมายเลขโทรศัพท์ด้านข้างของรถตอนท้าย

5. ไม่มีระบบเซ็นทรัลล็อก ปรับไม่เกิน 1,000 บาท

การเปลี่ยนแปลงสาระสำคัญ ตาม พระราชบัญญัติ (ฉบับที่ 12) พ.ศ.2546

ซึ่งจะประกาศใช้ในวันที่ 28 กรกฎาคม 2546 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับใบอนุญาตขับรถสาธารณะ ดังนี้

1. ใบอนุญาตขับรถสาธารณะ มีอายุ 3 ปี เดิมอายุ 1 ปี
2. การนับอายุใบอนุญาตขับรถสาธารณะ
 - 2.1 จะกำหนดวันสิ้นอายุตรงกับวันครบรอบวันเกิดเหมือนกับบัตรประชาชน
 - 2.2 ในกรณีใบอนุญาตขาดอายุจะต้อง ดำเนินการอบรมและทดสอบใหม่
3. กำหนดอายุผู้ขอรับใบอนุญาตขับรถสาธารณะ ลดอายุลงจากเดิม 25 ปี เป็น 22 ปี
4. กำหนดลักษณะต้องห้าม โดยให้ผู้ที่ได้รับโทษจำคุกโดยพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก ในความผิดที่เกี่ยวกับยาเสพติด มิให้ขอใบอนุญาตขับรถสาธารณะ เว้นแต่พ้นโทษมาเกิน 3 ปี
5. การต่ออายุใบอนุญาตจะต้องผ่านการทดสอบสมรรถภาพร่างกาย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศรีสุวรรณค์ แสงวิจิตร (2531) (อ้างใน สวัสดิ์ ภูทอง, 2546) ได้ศึกษารูปแบบการศึกษานอกโรงเรียนให้แก่ผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดสมุทรสาคร พบว่าความต้องการของผู้ใช้แรงงานและความคิดของผู้เชี่ยวชาญควรเป็นเนื้อหาวิชาที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ใช้แรงงาน หลักสูตรความรู้พื้นฐานควรเป็นหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่อง และหลักสูตรอื่น ๆ ควรเป็นหลักสูตรระยะสั้น สื่อที่ใช้ควรเป็นวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วารสาร ระยะเวลาควรเป็นวันอาทิตย์ และช่วงพักกลางวัน

กุลวดี มุทุมล (2542) ได้ศึกษาสมรรถนะในการปฏิบัติงานของผู้ใหญ่ที่เป็นพยาบาลประจำโรงพยาบาลนครเชียงใหม่ พบว่า พยาบาลมีสมรรถนะในการปฏิบัติงานในระดับสูง เพราะได้รับการเรียนรู้การฝึกอบรมบ่อย และฝึกฝนตลอดเวลา มีประสบการณ์ และถ้าได้รับการสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร ทรัพยากร แรงจูงใจ รางวัลต่าง ๆ จะยังมีการเสริมสร้างพลังอำนาจของพยาบาลให้มีสมรรถนะมากยิ่งขึ้น

กองบังคับการตำรวจจราจรกลาง (2533) ได้จัดทำเอกสารบรรยายสรุปว่า ปัญหาการจราจรปัจจุบันสามารถสรุปสาเหตุที่สำคัญได้ดังนี้

1. ความไม่สมดุลระหว่างจำนวนรถและผิวจราจร และยังไม่สามารถที่จะใช้กฎหมายหรือระเบียบควบคุมปริมาณรถหรือจำกัดการใช้รถได้ในขณะนี้

2. สภาพผังเมือง ไม่มีการวางแผนการใช้สอยประโยชน์จากพื้นที่อย่างเต็มที่ เช่น คนที่มีบ้านพักในพื้นที่หนึ่ง เกิดการเดินทางไปมาไขว้กัน อันเป็นสาเหตุทำให้เกิดปัญหาการจราจรอย่างมาก นอกจากนี้ การขยายผังเมืองในปัจจุบันยังไม่มีมีการวางแผนล่วงหน้าสำหรับในอนาคต สาเหตุดังกล่าว ก่อให้เกิดความจำเป็นในการเดินทางของประชาชนสูงมากขึ้น และก่อให้เกิดปัญหาการจราจรอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

3. ขาดการประสานงานที่ดี ของโครงการและแผนงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่รับผิดชอบด้านการจัดสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ โดยเฉพาะการขุดและการซ่อมถนน

ณัฐจรี สุวรรณภัก (2547) ได้ศึกษา กระบวนการเข้าสู่อาชีพและประสบการณ์ชีวิตประจำวัน ของคนขับรถแท็กซี่ พบว่า การตัดสินใจเข้าสู่อาชีพเป็นผลมาจากกระบวนการคิด การเลือกสรร การชั่งตวงทางเลือกระหว่างงานอาชีพที่ทำอยู่ และอาชีพขับแท็กซี่ ที่พบว่าอาชีพแท็กซี่ให้ภาพลักษณ์ที่สอดคล้องกับภาพงานในอุดมคติมากกว่า คือ เป็นงานที่รายได้ดี ได้เป็นรายวัน เป็นงานที่อิสระ และน่าจะเป็นงานที่ "สบาย" จึงนำไปสู่การตัดสินใจทดลองเข้าสู่อาชีพขับแท็กซี่ และตัดสินใจที่จะทำอาชีพนี้ต่อไป เมื่อพบว่าประสบการณ์จริงให้ภาพที่สอดคล้องกับภาพความคิดเกี่ยวกับอาชีพขับแท็กซี่ที่มีมาก่อนหน้า ในการดำเนินชีวิตการทำงานประจำวัน คนขับแท็กซี่ต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหาที่ต้องคิดคำนึงถึงและต้องจัดการ ที่สำคัญได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับผู้โดยสารและปัญหาเกี่ยวกับ "ความเสี่ยง" ในการทำงานรูปแบบต่าง ๆ เช่น ความเสี่ยงต่อการถูกจี้ปล้น การถูก "ซัดดาบ" คำโดยสาร การถูก "รีดไถ" จากเจ้าหน้าที่ตำรวจ และการเกิดอุบัติเหตุและความเจ็บป่วย/โรคจากการทำงานซึ่งพวกเขาจะต้องหาวิธีการจัดการ โดยส่วนหนึ่งเป็นแนวปฏิบัติที่ได้เรียนรู้มาจาก "รุ่นพี่" และเพื่อนคนขับแท็กซี่ ทั้งด้านความคิด ความเชื่อ ทักษะ และวิธีการปฏิบัติต่าง ๆ รวมทั้งจากการมีประสบการณ์ด้วยตนเอง ที่จะถูกนำมาสร้างความหมายและปรับใช้ตามสถานการณ์ ส่วนประเด็นที่ว่า เงื่อนไขใดที่ทำให้พวกเขายังคงทำอาชีพนี้จนกระทั่งปัจจุบัน พบว่าเป็นเพราะการมองว่าอาชีพขับแท็กซี่เป็นงานที่อิสระ รายได้ "ดี" และได้เป็นรายวัน รวมทั้งการประเมินตนเองทั้งในแง่ความรู้และอายุ ที่เป็นข้อจำกัดในการหางานใหม่ และการที่ยังหางานใหม่ที่ดีกว่าไม่ได้ แต่ส่วนใหญ่ก็มองชีวิตการทำงานในอนาคตไว้ว่าจะขับแท็กซี่ไปอีกระยะเวลาหนึ่งเพื่อที่จะเก็บเงินแล้วกลับไปใช้ชีวิตที่บ้านต่างจังหวัด ขณะที่มียังมีส่วนน้อยที่คิดจะขับแท็กซี่ไป "จนตาย"

จรัญ บุรพรัตน์ (2533) ได้ศึกษาระบบขนส่งมวลชนในอนาคต สำหรับประเทศไทย โดยได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการจราจรในกรุงเทพมหานคร อีกว่า ต้องมีการพัฒนาการขนส่งทางรถไฟ และนำเอาระบบขนส่งมวลชนแบบใหม่ที่มีประสิทธิภาพมาใช้ เพื่อให้ความสอดคล้องกับการใช้

ระบบถนนมากขึ้น ซึ่งเป็นการลดต้นทุนการขนส่งผู้โดยสาร และสนับสนุนนโยบายการเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้พลังงาน นอกจากนี้ ควรนำระบบขนส่งมวลชนมาใช้เชื่อมเส้นทางต่าง ๆ ที่เชื่อมกรุงเทพมหานครกับเมืองหลัก ๆ เช่น ระบบขนส่งมวลชนระหว่างเมือง การขนส่งในเมืองและชานเมือง

มณฑลทัฬหี บุนนาค (2538) ได้ศึกษาทัศนะของผู้ขับรถยนต์ และบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมต่อการกำหนดกฎหมายวิธีพิจารณาความสำหรัคดีจราจรขึ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายและช่วยแก้ไขปัญหการจราจรในกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นว่า กฎหมายจราจรและกระบวนการบังคับใช้กฎหมายจราจร ควรได้รับการแก้ไข กล่าวคือ

1. ความผิดจราจรเล็กน้อย ควรกำหนดให้เป็นความผิดที่สามารถยุติได้ในชั้นเจ้าพนักงาน แต่ควรลดการใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานลงโดยการกำหนดค่าปรับตายตัว และให้มีการชำระค่าปรับทางไปรษณีย์โดยการส่งธนาคณัติ หรือตัวแลกเงิน อันจะทำให้เกิดความสะดวกสามารถลดอุปสรรคที่เกิดจากการชำระค่าปรับ ณ.สถานี่ตำรวจ และทำให้ผู้กระทำผิดสามารถรับผิดขอต่อการกระทำผิดของตนโดยการชำระค่าปรับได้ดีขึ้น

2. ความผิดจราจรร้ายแรงตามที่กำหนดควรขึ้นสู่การพิจารณาของศาล เพื่อให้ศาลได้พิจารณาลงโทษผู้กระทำผิด ให้เกิดความยุติธรรมและเหมาะสมกับลักษณะของการกระทำผิดผลแห่งการกระทำและตัวผู้กระทำผิด

3. วิธีการพิจารณาคดีจราจร ควรให้มีวิธีดำเนินการที่สะดวก รวดเร็ว ดังนี้

3.1 พิจารณาลดขั้นตอนการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวน การตรวจสำนวนและการฟ้องคดีโดยพนักงานอัยการ เพราะคดีจราจรไม่มีข้อมูลซับซ้อน

3.2 การฟ้องคดีไม่จำเป็นต้องมีแบบแผนอย่างเคร่งครัด สามารถฟ้องคดีด้วยวาจาโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นสัญญาบัตรที่ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ว่าคดี อีกทั้งยังใช้สำเนาคู่มือบบใบสั่งยื่นต่อศาล โดยขอพบฟ้องตั้งต้นคดี โดยไม่ต้องทำคำฟ้องขึ้นใหม่

3.3 กระบวนการพิจารณาของศาลควรใช้ระบบไต่สวน ให้ผู้พิพากษาค้นคว้าหาความจริง โดยการพิจารณาข้อเท็จจริงประกอบข้อกฎหมายไปพร้อมกัน และให้พิจารณาพิพากษาในครั้งนั้นไปเลย หากจำเป็นต้องเลื่อนคดีก็สามารถเลื่อนได้ในระยะเวลาสั้น

3.4 การลงโทษผู้กระทำผิดกฎหมายจราจร ควรให้ศาลใช้ดุลยพินิจในการลงโทษเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้กระทำผิด ด้วยการกำหนดเงื่อนไขการคุมประพฤติ หรือ การเข้ารับการอบรมด้านการจราจรนอกเหนือจากการลงโทษทางอาญา อีกทั้งควรนำมาตรการยึดพักใช้ หรือเพิกถอนใบอนุญาต มาบังคับใช้อย่างจริงจังด้วย

ร.ต.อ. อรรถพร สุริยเลิศ (2539 : 122) ได้ทำการศึกษาเรื่อง พฤติกรรมคนขับรถแท็กซี่กับปัญหาการจราจรในกรุงเทพมหานคร พบว่า ประสิทธิภาพของการขับรถแท็กซี่ที่มีความสัมพันธ์กับการฝ่าฝืนกฎจราจรในเรื่อง พฤติกรรมการขับรถเข้าไม่ชิดขอบทางด้านซ้าย โดยผู้ที่มีประสิทธิภาพการขับรถ ระหว่าง 1 - 4 ปี จะมีพฤติกรรมการขับรถเข้าไม่ชิดขอบทางด้านซ้าย มากกว่าผู้ที่มีประสิทธิภาพการขับรถมากกว่า 4 ปีขึ้นไป และพบว่าจำนวนชั่วโมงการขับรถต่อวันของผู้ขับที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการฝ่าฝืนกฎจราจร โดยผู้ที่มีจำนวนชั่วโมงขับรถระหว่าง 4 - 8 ชั่วโมงต่อวัน จะมีพฤติกรรมการขับรถในลักษณะประมาทและหวาดเสียว มากกว่าผู้ที่มีจำนวนชั่วโมงการขับรถเฉลี่ยต่อวันมากกว่า 8 ชั่วโมง

วรพจน์ หาสุณหะ (อ้างใน ชัยพจน์ หาสุณหะ, 2536) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของรถจักรยานยนต์รับจ้างที่มีต่อปัญหาอาชญากรรมในเขตสถานีตำรวจนครบาลบางยี่ขัน ผลการวิจัยพบว่า ความรู้เรื่องกฎหมายจราจร เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดอุบัติเหตุ และเกิดการจราจรติดขัดได้

สุพจน์ สิริโยธิน (2520) กล่าวถึงปัญหาจราจรว่านอกจากจะทำให้เกิดการสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจ น้ำมันเชื้อเพลิง การสึกหรอของเครื่องยนต์แล้วยังทำให้ประชาชนที่ใช้รถใช้ถนนมีจิตใจที่เห็นแก่ตัวมากขึ้น โดยการฝ่าฝืนกฎหมายระเบียบข้อบังคับการจราจรเพื่อความได้เปรียบของตนเอง

วรรณา พันธุ์สว่าง (2539 : 44) ได้ศึกษาเรื่องพฤติกรรมของคนขับรถจักรยานยนต์รับจ้างกับปัญหาจราจรในกรุงเทพมหานคร พบว่าผู้ขับที่รถจักรยานยนต์รับจ้างที่มีอายุน้อย จะมีพฤติกรรมในการฝ่าฝืนสัญญาณไฟจราจร , พฤติกรรมในการขับรถโดยประมาทและหวาดเสียว และพฤติกรรมการขับรถแข่งในที่คับขันมากกว่าผู้ที่มีอายุมาก

โกวิท ภูพานิช (2529 : 62-70) ได้ศึกษาการบริหารงานจราจรในกรุงเทพมหานคร โดยศึกษากรณีการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจจราจรในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า การแก้ไขจราจรของเจ้าหน้าที่ตำรวจจราจรจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นนั้น จะต้องมีการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารงานจราจรให้สอดคล้องกับการบริหารงานจราจรตามหลักสากล อันได้แก่ การวิศวกรรม การบังคับใช้กฎหมาย การให้ความรู้เกี่ยวกับการจราจร แต่ในปัจจุบันกรมตำรวจไม่ประสบผลสำเร็จในการบริหารงานจราจรเท่าที่ควร เนื่องจากโครงสร้างการบริหารงานจราจรไม่สอดคล้องกับงานจราจร โดยควรเพิ่มการบริหารงานจราจรให้มีเอกภาพมากขึ้น

เพ็ญศรี สุวรรณอักษร (2537 : 178) ได้ทำการวิจัยเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกิดอุบัติเหตุจราจรทางบก ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาวิจัย พบว่า

1. ปัจจัยของผู้ขับขี่รถยนต์ที่เกี่ยวข้องกับการเกิดอุบัติเหตุจราจรทางบก ได้แก่ การฝ่าฝืนกฎจราจรของผู้ขับขี่รถยนต์
2. ปัจจัยของผู้ขับขี่รถยนต์ที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการเกิดอุบัติเหตุจราจรทางบก ได้แก่
 - 2.1 ความรู้เรื่องกฎจราจร
 - 2.2 ลักษณะนิสัยของผู้ขับขี่รถยนต์
 - 2.3 ประสบการณ์ในการขับขี่รถยนต์ในกรุงเทพมหานคร
 - 2.4 ความถี่ในการขับขี่รถยนต์ในกรุงเทพมหานคร
 - 2.5 พฤติกรรมในขณะขับขี่รถยนต์
 - 2.6 ระยะเวลาของการได้รับใบอนุญาตขับขี่รถยนต์

ยอดพล ธนาบริบูรณ์ (2540) ได้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาการจราจรในกรุงเทพมหานคร ดังนี้

1. เคลื่อนคนโดยไม่มุ่งเน้นการเคลื่อนรถ เพราะหลักการที่ใช้กันมาในอดีตนั้นเป็นหลักการที่ไม่ถูกต้อง เพราะเรามุ่งเน้นที่จะเคลื่อนจำนวนรถมากกว่า การขนถ่ายผู้โดยสาร
2. ควรมุ่งเน้นให้ประชาชน หันมาสนใจใช้บริการขนส่งมวลชนของรัฐให้มากที่สุด
3. ลดการใช้รถยนต์ส่วนตัว ในบริเวณหรือพื้นที่ที่การจราจรติดขัด
4. ควรให้สิทธิพิเศษแก่ยานพาหนะ เช่น รถโดยสารประจำทาง พยายามควบคุมการจราจร เพื่อให้มีการใช้พื้นที่ในการใช้ถนนที่มีอยู่อย่างจำกัด

งานวิจัยในต่างประเทศ

Saljo (1979 : 76) ได้ศึกษากลุ่มผู้เรียนผู้ใหญ่ในเรื่องที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ ผู้ใหญ่เพื่อค้นหาความหมายของการเรียนรู้ พบว่า

1. การเรียนรู้เป็นการเพิ่มปริมาณความรู้ เป็นการรับข้อมูลข่าวสารเพิ่มขึ้น
2. การเรียนรู้เป็นการเพิ่มความจำ การเก็บบันทึกข้อมูล
3. การเรียนรู้เป็นข้อเท็จจริง ทักษะ และวิธีการที่สามารถนำมาใช้ได้
4. การเรียนรู้เป็นการทำความเข้าใจ หรือความหมายที่เป็นนามธรรม
5. การเรียนรู้เป็นการแปลและทำความเข้าใจความจริงที่แตกต่างกันในแต่ละวิธี

Brookfield (1986) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ พบว่าผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อกระบวนการเรียนรู้ที่จัดขึ้นเป็นไปตามปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ความสนใจ ผู้ใหญ่ทุกคนไม่ชอบการบังคับ ในสถานการณ์การเรียนรู้ถ้าเนื้อหาไม่เกี่ยวข้องตามความต้องการผู้ใหญ่จะเกิดความอึดอัด ไม่อยากเรียนรู้
2. ความไว้วางใจ การเรียนรู้จะได้ผลเมื่อมีความไว้วางใจระหว่างนักเรียนและครูผู้สอน การยอมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม เปิดให้ถามคำถาม การเปิดเผยตนเอง การเรียนรู้โดยปราศจากความกลัว
3. ความร่วมมือ ความร่วมมือเริ่มตั้งแต่การออกแบบ การเลือกวิชา และการประเมินผล
4. การแสดงออก (การปฏิบัติ) เป็นแนวคิดใหม่ que ผู้เรียนต้องได้แสดงออกด้วยการปฏิบัติ ได้ทดลองอย่างต่อเนื่องและสะท้อนกลับสิ่งที่เกิดขึ้น เป็นการสร้างประสบการณ์จากการเรียนรู้
5. เน้นการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ผู้ใหญ่ไม่ชอบการถูกล้อเล่น ถูกเรียกว่าโง่ ชอบเรียนรู้วิธีการคิดด้วยตนเอง วิเคราะห์วิพากษ์จากค่านิยม ความเชื่อ และพฤติกรรม

Billington (1988) ได้ศึกษาวิจัยในระดับปริญญาเอก เกี่ยวกับการเรียนรู้ผู้ใหญ่ พบว่ามีปัจจัย 7 ประการ ที่มีผลต่อการเรียนรู้ผู้ใหญ่ และมีส่วนกระตุ้นให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ เกิดการพัฒนา ปัจจัยดังกล่าว ได้แก่ สิ่งแวดล้อมที่ผู้เรียนรู้สึกปลอดภัย และการสนับสนุนความต้องการของแต่ละบุคคล

1. สิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนให้เกิดอิสรภาพทางปัญญา สนับสนุนประสบการณ์ และเกิดความคิดสร้างสรรค์
2. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่อบอุ่น มีความเป็นเพื่อน ได้รับการยอมรับ ความเคารพยอมรับในประสบการณ์ การได้แสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน
3. การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง สามารถตอบสนองความต้องการของตนเอง
4. การเริ่มต้น ความสำเร็จ ความท้าทายทางปัญญา สิ่งที่น่าประทับใจ สิ่งเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ท้าทายบุคคลให้เกิดการเรียนรู้ ความท้าทายต้องไม่ไกลเกินไป หรือง่ายเกินไป
5. การเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวาตรงข้ามกับการเรียนรู้ที่รับฟังอย่างเดียว มีปฏิสัมพันธ์ในการเรียนรู้ มีการสนทนา พูดคุยเพื่อให้เกิดแนวคิดใหม่ในการทำงาน การทดลอง การฝึกปฏิบัติ จะช่วยตรวจสอบความเป็นจริงในทางทฤษฎี และช่วยให้ผู้ได้พัฒนาดีขึ้น
6. การสะท้อนกลับ เป็นกลไกที่สำคัญที่ทำให้ผู้เรียนได้แสดงออก แสดงความสามารถ แสดงความต้องการในการเรียนรู้ จะเป็นประโยชน์ที่จะนำไปพัฒนาปรับปรุงของผู้สอนได้

McEnvoy (1990) ได้ศึกษาพบว่า ผู้ใหญ่จะเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 7 ประการ

1. ผู้เรียนผู้ใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับเป้าหมายการเรียนรู้
2. ผู้เรียนผู้ใหญ่ถูกกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้โดยตรง
3. หน้าที่ของนักการศึกษาจะต้องเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้มากกว่าที่จะเป็นครูผู้สอน
4. ผู้เรียนผู้ใหญ่จะเรียนรู้ตามรูปแบบของตนเอง
5. มีการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี
6. ผู้เรียนผู้ใหญ่จะใช้ประสบการณ์ของตนเองมาใช้ในกระบวนการเรียนรู้
7. กิจกรรมการเรียนรู้ จะเกี่ยวข้องกับสภาวะหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับผู้ใหญ่โดยตรง

Yan Fung Mok (1999) ได้ศึกษาลักษณะบทบาทหน้าที่และประสิทธิผลของการเรียนรู้ จากประสบการณ์ พบว่า ลักษณะบทบาทหน้าที่ 10 ประการ มีผลต่อประสิทธิผลการเรียนรู้จากประสบการณ์ ได้แก่

1. ประสบการณ์เดิม
2. การทบทวนไตร่ตรอง
3. การสร้างความหมายจากประสบการณ์
4. ความรู้สึก
5. การรับรู้คุณค่าและสังคม และอิทธิพลของวัฒนธรรม
6. ความมุ่งมั่นที่จะปรับปรุงให้ดีขึ้น
7. ความมีอิสระในการเรียนรู้ของบุคคล
8. แรงจูงใจ
9. การเรียนรู้ด้วยตนเอง
10. ทักษะการเรียนรู้

Darkenweld and Merrium (อ้างใน อรวรรณ กิมะพันธ์, 2543) ได้ศึกษาค้นคว้าวิจัย เกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ และสรุปเป็นหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนผู้ใหญ่ ได้ดังนี้

1. ความพร้อมในการเรียนของผู้ใหญ่ ขึ้นอยู่กับประสบการณ์การเรียนรู้ ยังมีประสบการณ์มากเท่าใดก็ยิ่งมีความสามารถในการรับเอาความรู้ใหม่ ๆ และคิดในสิ่งที่ซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

2. แรงจูงใจที่มาจากภายในทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความคงทนและลุ่มลึก
3. การเสริมแรงการเรียนรู้ในทางบวก หรือการให้รางวัล จะได้ผลมากกว่าการเสริมแรงทางลบ หรือการลงโทษ
4. การเรียนรู้ได้ผลสูงสุดจะเกิดขึ้นได้ จะต้องมีการจัดระเบียบของความรู้ให้แก่ผู้เรียน บทเรียนควรจะง่ายไปหายาก
5. การเรียนรู้โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะสามารถทำได้โดยการทำซ้ำ ซึ่งควรจัดระยะเวลาให้อย่างมีระบบตลอดเวลาที่เรียนรู้
6. เนื้อหาและภารกิจที่มีความเกี่ยวข้องกันจะเรียนได้ง่าย และจำได้นาน
7. การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างเต็มที่ เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ ผู้ใหญ่ที่เอาตัวเข้าไปเกี่ยวข้อง มองเห็นความสัมพันธ์ มีความคิดรวบยอด และหาความหมายต่าง ๆ ด้วยตนเอง จะได้ประโยชน์จากการเรียนรู้นั้น
8. องค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมมีผลต่อการเรียนรู้ เช่น เสียงรบกวน ที่นั่งคับแคบ อุณหภูมิ และแสงสว่าง เป็นต้น

กระบวนการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ต้องมีรูปแบบที่หลากหลาย เป็นรูปแบบที่ตอบสนองความต้องการของผู้ใหญ่ บทบาทของผู้สอนต้องเปลี่ยนไป จากผู้บอก ผู้สั่งสอน เป็นบทบาทใหม่เป็นผู้อำนวยความสะดวก เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ในขณะที่เดียวกันผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ก็ต้องเปลี่ยนบทบาท มีความสนใจ กระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยน และสะท้อนกลับระหว่างผู้สอนและผู้เรียน บรรยากาศการเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะต้องไม่เป็นการข่มขู่ผู้เรียน มีสื่อและอุปกรณ์การเรียนรู้ทันสมัยและเหมาะสม หลักสูตรที่จัดต้องสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหนือนี้จะต้องนำมาพิจารณาบทบาทและประยุกต์ใช้ในการจัดรูปแบบการเรียนรู้ให้กับผู้ใหญ่ จึงจะทำให้การเรียนรู้ของผู้ใหญ่เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมาย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

